

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XXII. ÉVFOLYAM, 2. (123.) SZÁM —

Pillantás a Maros-parti Aradra

Kovács Ferenc felvétele

A R A D
2018. április

SZEMELVÉNYEK KULTURÁLIS ÉLETÜNK ESEMÉNYEIBŐL

*A Clio teremben megnyitották Kett Groza János
egyéni tárlatát
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)*

*Az olvasók kezébe került Piroska Katalin és
Piroska István nagy lélegzetű munkájának máso-
dik kötete – Az aradi magyar színjátszás 130 éve
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)*

*Nagy érdeklődés fogadta Móré-Sághi Annamária
Számkivetettek című albumát
(Jámbor Gyula felvétele)*

*Bemutatták Böszörményi Zoltán
Kényszerleszállás Shannonban című kötetét
(Nagy István felvétele)*

*Szárnyra bocsátottuk Koreck Aladár szívet
melengető emlékezéseit az egykori Magyar
Vegyes Líceumról – Kálvin utca 22.
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)*

*Varga Melinda dedikálta
Sem a férfiban, sem a tájban
című verseskötetét
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)*

Tartalom

Juhász Béla: Tisztújítás	1
Irodalom, művészet	
Böszörményi Zoltán: Nem ugatnak a napkutyák	2
Ódry Mária: Barkariügyek	2
Varga Melinda: Rozsdaszínű idő	3
Grosz László: Merre?!	3
Vasile Dan: A föld-harang	3
Radnai István: Születésnap ódivatú kalapban	4
Frideczky Katalin: Fétisek	4
Kocsik Krisztina: Forróság	5
Nótáros Lajos: Arad marad (III/2.)	6
<i>Az orosz kérdés</i>	6
Pataky Lehel Zsolt: Kálvin utca 22. – Emlék a néhai tanároknak	8
Ujj János: 120 éve született Soós István képzőművész	9
Piroska Katalin: Színpadi művek Aradon Mátyás királyról	11
Történelem	
Puskel Péter: Száz esztendő az ezerből – Sorsformáló „nyolcas” évek	14
Ujj János: Arad a hadak útján (I/2.)	15
Helytörténet	
Sarusi Mihály: Szalbekék (3.)	17
Stefanov Titusz Sever Dan: Az aradi turizmus rövid története (3.)	18
Hitélet	
Bátkai Sándor: Mit tegyek akkor Jézussal?	20
Horváth Csaba: A „kopácsolás”	22
Szoboszlai Aladár: A józan ész politikája	24
Fiegel Erzsébet: Emberi minőségek	26
Egészség	
Dr. Vajda Sándor: Kétszáz éve született Semmelweis Ignác, az anyák megmentője	27
Oktatás	
Rogoz Marianna: Nagy örömet szerezni egy kis összetartással	29
Matekovits Mihály: Tanfelügyelet régen és ma (I.)	30
Útinapló	
Koreck Aladár: A kaszinók városa	32
Keresztrejtvény	
Brittich Erzsébet: 110 éve született	35
Humor	
Szabó István: Egy hajdani traktorvásárlás oknyomozó története, azaz röviden: spóroljunk!	36
Kövér Péter: A Beretta, avagy mit szól a bádigosné a szemközti lakásból?	38

TISZTÚJÍTÁS

Márciusban új vezetőséget választottak az aradi Alma Mater Alapítvány küldöttei.

A közgyűlés Böszörményi Zoltánt javasolta a tiszteletbeli elnöki székbe.

A 9 tagú, megfiatalított, új kuratóriumban helyet foglal: Kranowszky Nagy Andrea, Ilisie Réka, Gali Izabella, László Ferenc, Pataky Lehel Zsolt, Boros Krisztián, Vékony Zsolt, Gera Róbert és Nagy Etelka, leköszönő elnök.

Ügyvezető elnöki tisztségében megerősítették Hadnagy Évát. Segítői Spier Tünde és Kori Edina lesznek.

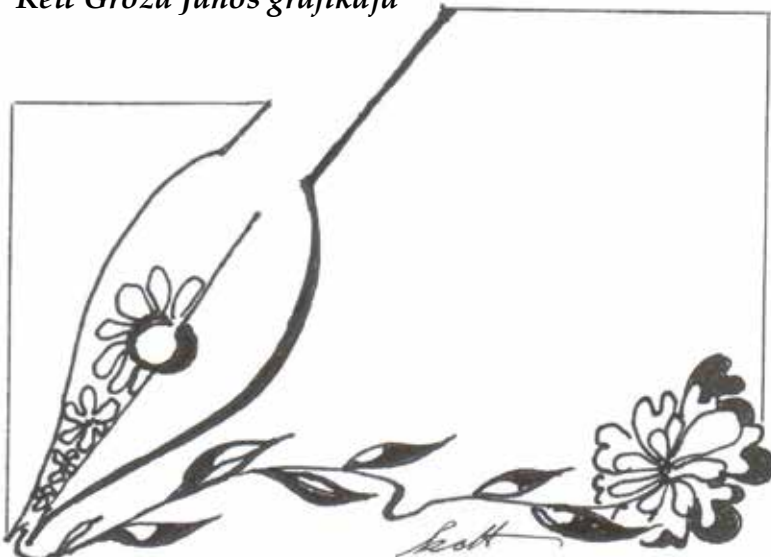
A kuratórium frissen megválasztott elnökének, Kranowszky Nagy Andreának néhány gondolata:

- Szeretnénk új vágányra állítani az Alapítványt;
- Meg szeretnénk tartani az eddig bevált módszereket;
- Azt a nézetet kell szorgalmaznunk, hogy a magyar oktatásban való részvétel megtiszteltetés;
- Ösztönözni kell a szülőket a magyar oktatáshoz való pozitív hozzáállásra;
- Támogatni fogjuk azokat a fejlesztési formákat, amelyek a magas színvonalú oktatáshoz vezetnek;
- Bővíteni szeretnénk iskoláinkban a délutáni foglalkozások kínálatát;
- A kiegyensúlyozott fejlődés biztosítását már óvodai szinten el kell kezdeni;
- Fokozott figyelmet szeretnénk fordítani az oktatás minőségére, illetve gyermekeink sokoldalú fejlesztésére.

Őszintén reméljük, hogy a nemrég megválasztott kuratóriumnak sikerül maradéktalanul megvalósítani ezeket a terveket. Természetesen ehhez szükséges a diákok, a pedagógusok, a szülők, a támogatók segítsége.

Juhász Béla

Kettő Groza János grafikája

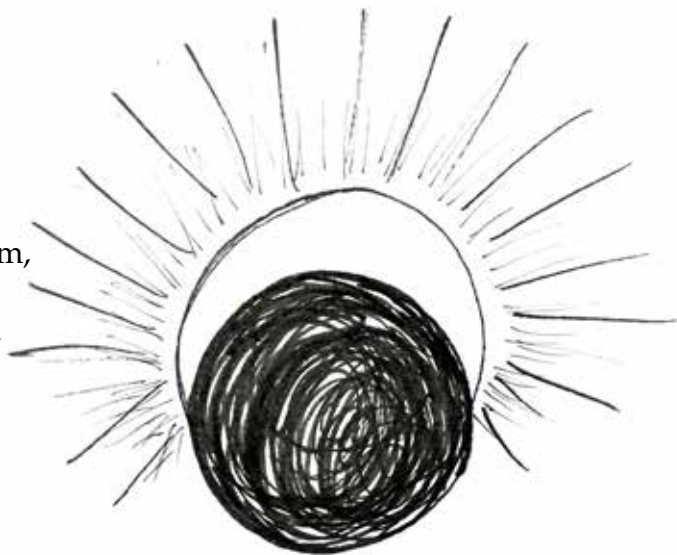
Böszörményi Zoltán

NEM UGATNAK A NAPKUTYÁK

Kopaszodnak
a lombok,
remeg az ág,
a remény
az utcasarkon áll,
s akire vár,
hiába vár.
Elhalad előttem,
elsorjáz a karaván,
csöndben átvonul,
némán kanyarog,
illatos napfényt,
izzadt testszagot,
lomha árnyakat,
kéklő fényeket
hagy maga mögött
a képzelet.

Mintha a *másból*,
a semmi váratlan
újból kivilágol.

Szótlan nézek
a karaván után,
s nincs kitől kérdjem,
a szekerek alatt
miért nem ugatnak
a napkutyák.

Czernák Dorottya grafikája

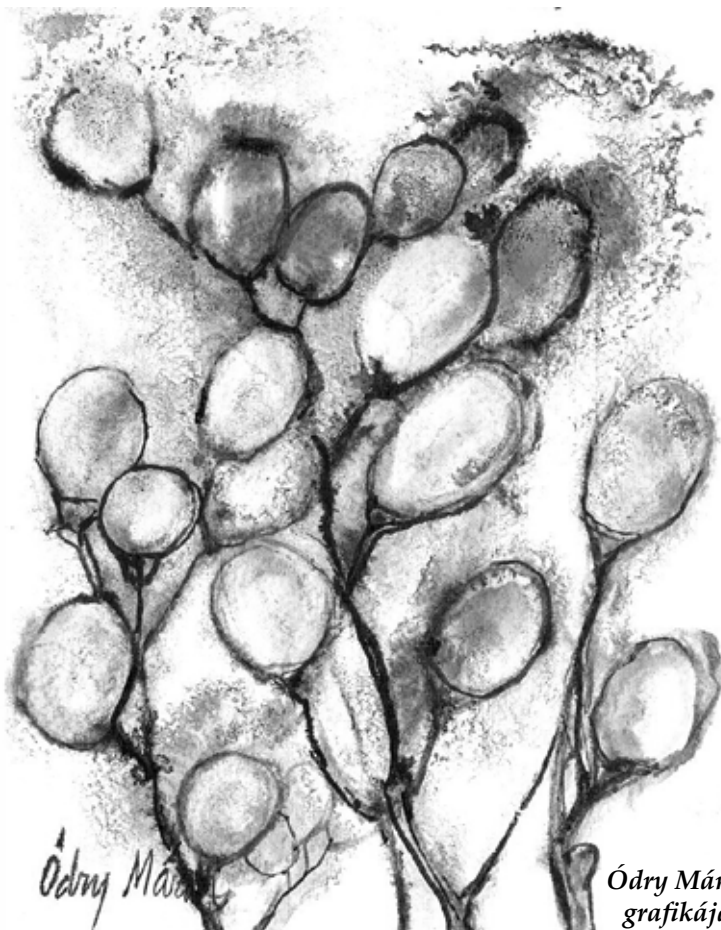
Ódry Mária

BARKARÜGYEK

A fűzfa síkos ágain
kis fény-rügyek ha gyúlnak,
a barkaágak lengenek,
és eljöttek tanúnak:

„Tanúsítjuk, bizony-bizony
elhiheti bárki,
tavasz van már, immár eljött,
meleg szellő kábít!”

És a meleg kábulatban
zöldessárga bársony
bólogat, hogy igen-igen,
áldott tavasz várjon.

Ódry Mária
grafikája

Varga Melinda

ROZSDASZÍNŰ IDŐ

Ma reggel rózsaszín és vörös vitorlát bontott az ég,
 az én tengerem az égbolt és szemed,
 fürdöm a fényben, a csók éget, akár a déli nap.
 Pillanatokig azt gondoltam, napnyugta van,
 a napszakok mámorosak,
 összetévesztették a színeket,
 bolondjukat járatják velem,
 a meteorológusok a szélre és
 az erős légáramlatokra fogják,
 hogy Európa-szerte vért izzadtak a felhők,
 de a költő szerint a vágy tehet mindenről.
 Az égre írt idő rozsdája,
 a várakozás téglaszínű álmai,
 a pillanatszobrok bennem,
 a városok, ahol jártunk,
 ez most mind az égre írva,
 mondják, a szenvedély színe a piros,
 a szívek dobbanásáé,
 ha a testek egymással ölelkeznek,
 a felfokozott pulzus és lélegzetszám
 az öröm karmazsinján.

Grosz László

MERRE?!

Ködös a jövőm, s oly távoli múltam,
 Elzsibbadt kezem, ha Tefeléd nyúltam,
 Reszketett ajkam, bár csókjaid vágyta,
 Esténként magányom cipeltem ágyba...

Beígért csodákhoz hol van az Isten?!
 Merre a nyár is, hogy virágot hintsen?!
 Semmiből érkezve majd merre menjek,
 Bolond, ki átvállal ekkora terhet...

Merre a nyugodt és végső határ?!
 Merre a mosoly, mely célba talál?!
 Merre a varázsos tekinteted,
 S merre az út, melyen mindig Veled?!

Vasile Dan

A FÖLD-HARANG

(CLOPOTUL DE PĂMÂNT)

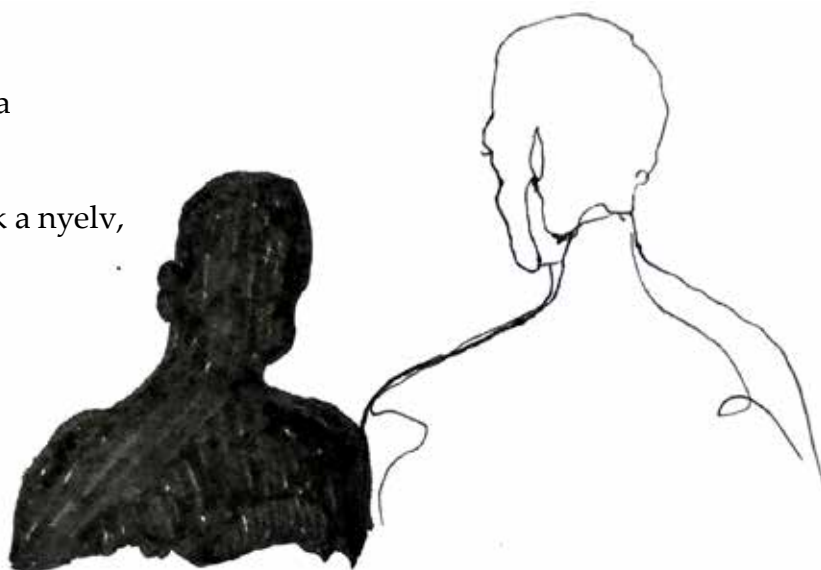
Föld-harang, fű-harang, hús világította
 harang, ding-dang, ding-dang, ding,
 egyre halványabban vész el az éj – egy vatta
 ágyneműben –

az álomban.

Egy fekete világegyetem, melyben villámlik a nyelv,
 seb a zengő falakban.

Nagy lelkesedéssel töltve meg
 a kezdet közlekedő edényeit:
 mint a vér,
 mely megtölti az öreg zongorista ujjait.

Regéczy Szabina Perle fordítása

Czernák Dorottya grafikája

Radnai István

SZÜLETÉSNAP ÓDIVATÚ KALAPBAN

Az öreg hölgynek nincsenek rokonai. Csak anynyit tud, hogy nagyon öreg és száraz, mint a pergamén.

Lenézik – véli –, mert senki sem jön hozzá. Úgy érzi, bezárták. Esténként a szemébe világítanak. Távoli pontokon valami jampik vagy hippik vagy micsodák randalíroznak, péntektől hétfőig csak öklendeznek. Hét közben annyit isznak, valami baseballsapkát viselnek egyesek, míg ő bezzeg vigyázott a kalapjára. Jó, nem kívánja a szerelmet, de mégis!

Serdületlenek rohanják meg évente kétszer. Ma is születésnapja van, sehol egy szál virág, a kertje is kopár, még hó sem díszíti. A nagynénje talán már meg is halt, alig hallott róla ezen a télen.

Na és a virágok, tavasszal jönnek, telerakják a kertjét. Aztán kitépik, és újat raknak. Minden évben ekkorát tévednének?

A reumája kiújult! Ez a folytonos álldogálás, és senki nem szól hozzá egy szót sem, egy pohár vizet is sajnálnak tőle!

Valami mozgolódás a sarkon, míg mások a tüzet bámulják, valami boszorkát égetnek, biztosan eretnek volt – gondolja magában.

A sarkon is mozgást észlel. Ő fentről mindent lát, ami a városban történik. Irigyek, pedig nem is pletykás. Láta, hogy a tanácselnöknek új babája van, de nem szólt. És ezek a nyers, illetlen polgármesterek...

Nicsak, az unokái, biztosan megint egy üveg vizet hoznak, hogy miért nem bort?!

A forrásgyerek megbotlott, elejtette az üveget, és sírni kezdett. Mindenütt új források fakadtak. A sok ember bámészkodik. Valami újabb látványosság?

A forrásgyerek hiába próbál feltápaszkodni, senki sem segít!

Az öreg hölgy szenvtelen arccal továbbsétál.

Frideczky Katalin

FÉTISEK

A sorsdöntő beszélgetésre egy január végi délelőtt került sor. Bogi vett egy mély levegőt, és közölte Attilával, hogy beleszeretett valakibe, és elköltözik. Tudta, hogy a hurcolkodásban nem számíthat rá, ugyanis a férfi a szakítás után egyetlen korábbi barátnőjével, sőt annak rokonságával sem állt szóba többé. Attilának elvei voltak. Ez leginkább Bogi anyját érintette kényelmetlenül, ugyanis jó barátságban volt a fiú édesanyjával. Már-már anyóstársaknak tekintették egymást. Attila és Bogi hetedik éve éltek együtt. Boginak jó dolga volt Attila mellett. Lakás, kocsis, nyaraló... A fiú jóval idősebb volt nála. Erős, megbízható támasza volt Boginak, aki tizenkét éves korában veszítette el az édesapját. A két „anyós” gondolatban már össze is adta őket. A fiú anyja titokban

házakat kezdett nézegetni a fiatalok számára, és már a gyűrűket is megvették. Bogi anyja ezzel szemben nem volt különösképpen házasságpárti. Két válása beláttatta vele, hogy tartós párkapcsolatra a házasság nem garancia.

Bogi átmenetileg az anyjához költözött, és apránként ment a cuccaiért, amikor Attila nem volt otthon. Tudta a munkabeosztását, így elkerülték a kínos találkozást. Bogi anyja nemrég adta el háromszobás, szép nagy lakását – egyébként éppen az „anyóstárs” tanácsára: *minek ez a nagy lakás neked, édesem, csak fizeted a rezsit, aztán egy ilyen öreg házon mindig van javítani való, előbb-utóbb inged-gatyád is rámegegy* –, és vett magának egy kisebbet, amely most kezdett igen szűknek bizonyulni két nő számára.

Bogi hétről hétre cipelte a megrakott bőröndöket az anyjához. Attila minden alkalommal érzékelte, hogy Bogiból egyre kevesebb marad a lakásban. Hol a ruhái, hol a könyvei tűnnek el. A fiút látszólag nem viselte meg a szakítás. Az edzőteremben, a munkahelyén, de főleg családi körben bőven volt alkalma kibeszélni a történeteket. Az anyja különösen fűjt Bogira, de Attila leállította. *Csajok jönnek, mennek, ilyen az élet.* De valahogy mindig megnyugodott, amikor napon-ta hazatérve látta, mi minden maradt még vissza Bogi személyes holmijából. Itt egy illatszer, ott egy kulcstartó, amott a cicafüles téli papucs vagy a manikűrkészlet, a korcsolya vagy a felfújható, nagy sportlabda, amin ülni szokott a számítógép előtt. Attilát nem zavarták ezek a tárgyak. Nem bosszankodott, ha belebotlott egy elgurult hajcsatba, vagy talált egy hálóinget a fürdőszobafogason, egy strandpapucsot az előszobában vagy egy sarokban hányódó fülhallgatót. Ez mind Bogi volt, az ő darabkái. Nem remélte, hogy Bogi visszatér hozzá, de gyerekes babonából úgy gondolta, amíg talál valamit, ami az övé volt, még van rá esély. Az otffelejtett tárgyak megnyugtatták. Felvette, megforgatta őket, és Bogira gondolt közben. Fejcsóválva mosolygott magában. Bogi, a kis rendetlen, aki csomókba gyűrve tartotta a ruháit a szekrényben, a gardróbban már nem lehetett félni a sok behajigált cuccától. Attila nem győzött pakolni utána. Most majd lassacskán újra helyreáll az agglegényélet. Az íróasztal és a forgószék azonban még hónapok múltán is elszállításra várt. Attilának, munkából hazatérve az első pillantása Bogi dolgozósarkocskájára esett, ahol az íróasztal a forgószékkal rendületlenül ott állt, mint bástya a vár fokán. A Boginak szóló csekkek

és egyéb küldemények továbbra is Attila címére jöttek, melyeket lelkiismeretesen bedobott Bogi anyjának levélládájába. Egyszer sem csöngetett föl. A szakítás a családtagokra is vonatkozik.

Attila egy nap arra jött haza, hogy eltűnt az íróasztal és a forgószék. Az utolsó bástya a vár fokáról... Az ördög tudja, mi ütött belé, hirtelen elkezdett kutatni valami apróság után, legyen az egy hajgumi, egy fogselyem vagy zuhanysapka, ami Bogira emlékeztetheti. Tűvé tette a lakást, de semmi ilyesmit nem talált. Attila ledobta magát a tévé elé, mint munka után rendesen, de ezúttal nem kapcsolta be a készüléket. Csak ült, és hosszan bámulta az üres képernyőt, míg rá nem esteledett. Amikor végre feltápáskodott, valami megszurta a kezét. Egy fél pár fülbevaló volt.

2017

Czernák Dorottya grafikája

Kocsik Krisztina

FORRÓSÁG

Puha léptek zaja törte meg az augusztusi éjszaka csendjét. Valaki az udvarról nyíló lépcsőn igyekezett a nyaraló tetőterében berendezett műterem felé. Jónás felemelte tekintetét a festővászonról, és az ajtó felé igyekezett. Vére forrt az augusztusi hőtől, de legfőképp a gondolattól, hogy másodpercek múlva karjaiban tarthatja kedvesét. Amint Bianka belépett az ajtón, csóközön és forró ölelés fogadta. Már vagy egy hónapja nem találkoztak

egymással, s most a viszontlátás édesebb volt, mint valaha.

Jónás egy közepszerű festő volt. Néha-néha kiállították munkáit, ahol egy-egy darabot sikerült is eladnia, de inkább csak rendelésre festegetett közhelyes tájképeket kispénzű és annyira nem műértő embereknek. A városban dolgozott szakmunkásként, de amikor csak tehetett, elutazott vidékre, a nyaralóba, ahol a tetőteret alakította ki abból a

célből, hogy nyugodtan alkothasson, és nem utolsósorban, hogy Biankával találkozhasson. Hosszú évek óta tartott ez a furcsa kapcsolat, melyben a lány jobban ragaszkodott Jónáshoz, mint az hozzá. A férfi állandóan hitegette, hogy kapcsolatuk komolyabbra fog fordulni, és a szerelmes lány feltétel nélkül elhitte mindezt, és ámulattal tekintett a férfira, talán ő volt a legnagyobb csodálója. Jónás szeszélyes ember volt, de a lány végtelen türelme és túláradó rajongása enyhítette lobbanékonyágát és hangulatának kiszámíthatatlan változásait. Bianka megtanulta kezelni a férfit, azt viszont sehogyan sem tudta elérni, hogy dominálja őt. Jónás uralta a lányt, a kapcsolatukat, uralni igyekezett mindent és mindenkit.

Bianka abban a kis faluban lakott, ahol Jónás nyaralója állt. Nem volt már túl fiatal, a férjhez menés gondolata régóta foglalkoztatta, biológiai órája is állandóan azt jelezte, hogy már nagyon itt volna az ideje, de a lány türelmesen várt. Várta Jónást. Minden percben, minden nap és minden hónapban. Nem merte a férfi szemére vetni, hogy ritkán találkoznak, mert amikor megpróbálta, komoly dührohamot váltott ki a férfiből, aki egyszerűen azt mondta, hogy ha nem tetszik, fel is út, le is út. Ettől pedig Bianka rettegett. Nem veszítheti el a férfit, akit szeretett, akire rááldozta fiatalságát, akire ennyi időn át várt. Azt nem lehet! Tudta, hogy Jónás nem hűséges hozzá. Valahogy mindig megtudta, mikor a férfi alkalmi kalandokba keveredett, valahányszor egy újabb településen volt kiállítása, a sors úgy hozta, hogy Jónás akarva-

akaratlanul, de talált egy-egy újabb Évát, aki bűnbe vitte. A férfi nem bánta sosem, és nyíltan kijelentette Biankának, hogy ő már csak ilyen, és így kell elfogadnia. A lány titokban emésztette magát a férfi viselkedése miatt, de a szerelemtől elvakítva hitt abban, hogy be tudja annyira hálózni a férfit, hogy az soha többé ne akarjon más nőre még csak rá sem nézni. Voltak időszakok, amikor Bianka elhatározta, hogy véget vet ennek a reménytelennek látszó kapcsolatnak, de valahányszor újra találkozott a férfival, az ösztönösen megérezte a közelgő vihart, ezért csókjaival és ölelésével csírájában fojtotta el a veszedelem kialakulásának még a lehetőségét is. Jónás sem akarta, hogy kapcsolata Biankával véget érjen. Nagyon kényelmes helyzet volt ez neki. Valahányszor úgy hozta kedve, elutazott a nyaralóba, és a lány mindig tárt karokkal várta. Mikor kissé unalmasnak tűnt ez a helyzet, új zsákmányt keresett, aki felpezsdítette ugyan, de mindig jó volt Biankához visszatérnie. Tapasztalt férfi volt, tudta, hogyan tartson több vasat a tűzben, és hogyan láncoljon maga mellé egy olyan buta és naiv lányt, mint Bianka.

Hosszú távollét után most ismét visszatért a nyaralóba, és elmerült a lány forró szerelmében, mely hajnalig kitartott, de ha Biankán múlt volna, sosem engedte el a férfit. Szinte hangtalanul olvadtak bele a forró augusztusi éjszakába. Eggyé váltak a csenddel és a sötétiséggel.

Mindeközben alattuk, a szobában, Jónás felesége és gyermekei békésen aludtak.

Nótáros Lajos

ARAD MARAD (III/2.)

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

HARMADIK SZAKASZ

AZ OROSZ KÉRDÉS

Másnap este, épp hogy besötétedett, Marinescu megjelent a raktár végében berendezett irodámban, már ha annak lehet nevezni egy rozoga asztalt és a hozzá tartozó sánta széket. Megállt előttem, nézett rám mereven azzal a sejtelmes arckifejezéssel, amely azt jelezte, valami különösen érdekeset vagy fontosat szeretne közölni. Lenne egy kis feladat, vállalod? – szólalt meg a hatásszünet után, amely mindenhová követte. Egy kis kiruccanás, tette még hozzá, és nézett rám, ha lehet, még

titokzatosabban. Mivel nem szóltam, csak néztem vissza értetlenül, lazán megjegyezte: természetesen nem kérem ingyen. Hallgattam még egy kicsit, arra gondoltam, hogy ezzel a Marinescuval nem lenne szerencsés rossz viszonyban lenni. Az elmúlt két napon utánanéztem, mindenki óvatossan és jelentőségteljesen beszélt róla, csupán Ionica, a századparancsnok sofőrje volt egyenes és határozottan lekicsinylő: utolsó kupec, az anyját is eladná.

Az én helyzetemben ez nem jelentett semmi rosszat, most meg úgy nézett ki, a segítségemet kéri. Miért ne, mondtam, és felálltam előtte. Láthatóan megkönnyebbült: rögtön tudtam, hogy belevaló gyerek vagy, meglátod, nem bánod meg. Miről van szó? – kérdeztem én inkább a rend kedvéért. Rám nézett megint, de most nem úgy, hogy érezzem a súlyát: lemegyünk a katakombákba.

Tudtam Odessza katakombáiról, azt is sejtettem már, hogy azok most sem elhagyatottak. Mindenki azt beszélte, hogy tele vannak bolsevik partizánokkal, a volt NKVD székházát is, ahová a román parancsnokság beköltözött, onnan robbantották fel valamilyen távvezérelt szerkentyűvel. Rendszerben, mit kell csinálnom, mondtam, és észrevettem, ez még jobban tetszett neki. Semmi különös, velem jössz, viszünk két hátizsákban ezt-azt, aztán visszajövünk. Hogy állsz az oroszokkal? – kérdezte vigyorogva. Hát, nem valami jól, mondtam én, a szerbet se nagyon beszélem, azért valamit értek, azt hiszem. Nem baj, vágta rá vígan, lesz tolmácsunk, gondoltam, ha értenéd, az még jobb lenne.

Átmentünk a raktáron, egyenesen a parancsnoki épületbe, ahol már várt ránk a két hátizsák meg civil ruhák. Ahogy felvettem a zsákot, sokkal nehezebbnek bizonyult, mint első látásra. Éreztem, tele van konzervekkel és még valami nagyon nehézzel. Konzerv és ez-az, mondta Marinescu, hogy ne gondolkozz ezen, majd meglátod. A nadrág elég bő volt, de a kopottas bőrkabátot mintha rám szabták volna, a csizmákkal sem volt nagy baj, úgy látszik, Marinescu biztosra ment velem, eleve méretemre válogatta a ruhákat.

A kapun simán kimentünk, az őrszem keményen szalutált, meg sem fordult benne, hogy kérdezzem valamit tőlünk, úgy látszott, Marinescu fölötté áll a katonai rendszabályoknak. Sötét utcán haladtunk a tenger felé, ezt inkább sejtettem, mint tudtam. Követtem őt az egyre nehezebb hátizsákkal, arról már nem is beszélve, hogy a konzervdobozok kitüremkedő sarkait, éleit egyre élesebben éreztem a húsomban. Elhagytuk az utolsó utcát, már a tenger morajlását is hallani véltem, amikor Marinescu megszólalt: itt megvárjuk az emberünket. Megálltam mellette, gondoltam, elveszem a zsákot a hátamról, aztán mindjárt arra jutottam, hogy mégse, olyan ez, mint a futás, nem kell abbahagyni, amikor úgy érzed, hogy már nem bírod. Az a legrosszabb. De nem is volt időm túl sokat gondolkozni ezen, mert a sötétből előbújt egy pufajkába göngyölt alak. Itt vagyok, mondta különös románsággal. Jól van, Ilie, mondta Marinescu, ez itt Szává, mutatott rám. A másik

nem szólt semmit, meg se nagyon nézett magának. Menjünk, mondta, és pár lépés után az út megkegyesedett, éreztem, hogy kemény, sima köveken járunk, aztán nemsokára süllyedni kezdett enyhén, szűk völgy vett körül hirtelen, melynek falait inkább éreztem, mint láttam. Nem szólt senki, baktattunk egymás után, ügyelve, hogy minél kisebb zajt csapjunk, mintha ebben megegyeztünk volna előre. Egy idő után arra gondoltam, hogy talán mégse kellett volna belemennem ebbe, ki tudja, milyen sötét üzletbe rángat bele Marinescu. Már az is eszembe jutott, hogy utolsó lévén a sorban, szép csendesen hátramaradozok, aztán azt mondom, hogy egyszerűen eltévedtem. Mentem tovább mégis gépiesen, miközben erősödött bennem az érzés, hogy innentől kezdve bármi megtörténhet. Halk suttogást hallottam előttem, meg valami tompa fényt vettem észre, amint előbukkant valahonnan a földből. Itt vagyunk, szólt vissza a vállán keresztül Marinescu, aztán fülelj, hátha értesz valamit abból, amit Ilie beszél velük.

Csak a velük tűnt zavarónak, nem mintha nem értettem volna, kikre gondol, éppen ez volt a baj, bár még reménykedtem, hogy egyszerű csempészekkel üzletel a főtörzs. A fény megmozdult, nem láttam, honnan jön, aztán imbolyogva elindult előttünk, majd, mintha belekapott volna a szél, ellobbant és összezsugorodott. Marinescut hallottam, amint azt mondja, ez az, és lehajolt, botorkálva a pislákoló fény után. Lehajoltam én is, és mentem utána, mint akinek minden mindegy. Luk volt, alig észlelhető, bokrok vették körbe, nyáron feltételezhetően teljesen eltakarták. Ahogy előregörnyedve benyomultam, megláttam a fényt is. Viharlámpából érkezett, a lámpát pedig egy torzonborz óriás tartotta a kezében maga előtt, minket figyelve, ahogyan besorjázunk a részen. Harasó, mondta, és elindult előttünk, aztán pár lépés után felegyenesedett. A lámpa fénye most kiteljesedett, bevilágítva a tágas barlangot, ahová megérkeztünk. Nem olyan volt, ahogyan elképzeltem, sokkal sötétebb, mintha nem is mészdő, hanem lávaömlés lenne. Több folyosó is nyílt a barlangból, a legtágasabbon indultunk el, követve a lámpát lóbáló óriást. Árnyékaink hatalmasan imbolyogtak a most már egyre világosabb falakon. A vájat egyre öblösebb, szélesebb, magasabb lett, haladtunk kanyarogva jó ideig, most sem szólt senki egy árva szót sem, csak lépteink sűrűlődája és ruháink neszezése hallatszott. Aztán a viharlámpa fénye gyengülni kezdett, ahogy valahol egyre közelebb egy másik fényforrás kelt versenyre vele. Amikor teljesen eltűnt, már egy

nagy csarnokban voltunk, a mennyezete nem is látszott, oda már el sem ért a fáklyák fénye.

Ahogy körülnéztem, alig észleltem a körben üldögélő embereket. Pedig nem voltak kevesen, de valahogy teljesen lenyűgözött a csarnok mérete, ott voltam végre valamiben, amit pontosan így képzeltem el olvasmányaim alapján. Marinescu lökött meg, figyelj, ne bámészkodj, mondta, s akkor megnéztem magamnak az embereket. Hát nem csempészek voltak, vagy ha azok, partizánoknak álcázták magukat. Orosz egyenruhák darabjai keveredtek mindenféle szedett-vedett göncökkel, nem voltak túlóltözve, de nem is volt rá szükség, a csarnokban kellemes meleg volt, mint a télnek itt már nem lenne hatalma. Tolmácsunk beszélt valakihez, aki egy masszív, az enyémnél sokkal jobb karban lévő asztalnál ült. Ő volt a főnök, ez világos volt, annak ellenére, hogy semmiben sem különbözött a többiektől. Menjünk közelebb, intett a tolmács, s mi megálltunk az asztal előtt. Mintha egy nemesi kúria könyvtárából hozták volna egyenesen, a szekreter csillogott-vil-

logott előttünk a hullámzó fényben, s mi csak néztük, ahogy a főnök szemügyre vesz engem. Marinescut láthatóan nem először látta, s amikor megszólalt, meglepődve tapasztaltam, hogy tökéletesen értem, amit mond. Könnyű volt, magyarul mondta: hogy kerül egy elmagyarosodott szerb a román hadseregbe? Elnevettem magam: ahogy egy magyarul beszélő orosz Odessza katókombáiba. Nevetett ő is: sokat felejtettem, nincs, kivel beszéljek itt magyarul, de én nem vagyok magyar, Ungváron gyerekeskedtem, ott tanultam meg valamit. Így mondta, valamit, nem javítottam ki. Tudja, folytatta most már komolyan, én kértem a főtörzsőrmestertől, hogy jöjjön magával, mikor a múltkor elmondta, hogy van egy magyar beosztottja. Nagyon figyeltem, úgy éreztem, itt és most bármi fontos lehet, észre se vettem, hogy nők is ülnek a kópadokon, amelyek szinte körbefutották a csarnokot. Most, ahogy észrevettem, az ukrán, mintha ez a világ legtermészetesebb dolga lenne, azt mondta: bizony, nekünk lányaink is vannak, válasszon magának.

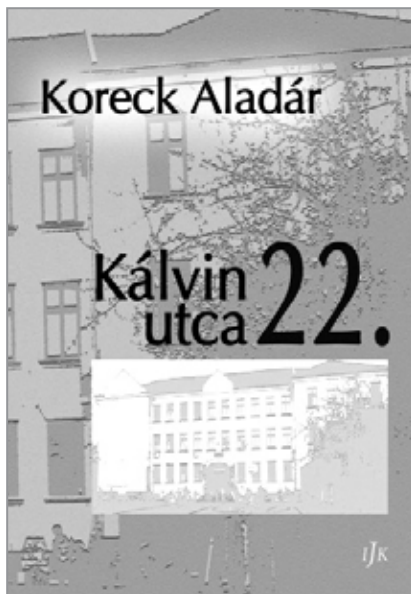
Pataky Lehel Zsolt

KÁLVIN UTCA 22.

ÉMLÉK A NÉHAI TANÁROKNAK

Február végén mutatták be az aradi Jelen Házban Koreck Aladár *Kálvin utca 22.* című könyvét. Erről minden aradi az egykori Római Katolikus Gimnáziumra, illetve annak jogutódjaira, a vegyes líceumra, valamint a mai Csiky Gergely Főgimnáziumra asszociál.

Az iskola történetéről az utóbbi időben számos helytörténeti vagy memoárirás jelent meg, ezért joggal kérdezheti az olvasó, hogy mi készítette arra a szerzőt, hogy egy újabb kötetet szenteljen az alma maternek. A tősgyökeres bánági birtokos család leszármazottja, az egykori Aradi Építőipari-Szerelő Vállalat vezérigazgatója azonban – bevallása szerint – nem irodalmi babérokra tör, hanem a maga módján szeretne emléket állítani annak az iskolának és a meghatározó pedagógusoknak, amelyik és akik lehetőséget biztosítottak számára, hogy a második világháború után kisemmizett család sarjaként va-

lamire vigye az életben. „Egy hosszú, hatéves amerikai tartózkodás alatt fogalmazódott meg bennem a gondolat, hogy minden emlék megkopik, elhalványul, még a rossz is. Tehát legalább a jó emlékeinket próbáljuk megőrizni. Nem irodalmi becsvágyból írtam meg a visszaemlékezéseket. A mi családjunk a 18. században érkezett a Bánságba a Habsburg Birodalomból, de 1949-ben, az államosításkor földönfutók lettünk, édesapám kényszerlakhelyre került. Ez az iskola és Arad fogadott be, úgyhogy el tudtam végezni a tanulmányaimat, pedig anyagilag katasztrofális helyzetben voltunk, de a légkör, a tanárok, sőt a város akkori polgársága olyan útravalóval látott el, amelynek a segítségével később is minden helyzetben feltaláltam magam, műszaki és jogi végzettséget is szereztem. Azt akartam, hogy valamiféle emléket állítsak ezeknek a pedagógusoknak” – mondta az Irodalmi Jelen Könyvek-sorozatban megjelent kötet bemutatója után Koreck Aladár.

Fellapozva a könyvet, számos olyan személyiség nevével találkozunk, akiket ma már legendás aradi pedagógusokként, közösségszervezőkként és -formálókként emlegetünk. Közülük a legnagyobb hatást Ficzy Dénes tette Koreck Aladárra a Kálvin utca 22. szám alatt. *„Nem egyszerűen a tanításról beszélek, hanem arról, hogy példakép volt a diákok számára. De rajta kívül Fábián és Pataky tanár urak is meghatározóak voltak, mint ahogy az a román-tanár is, aki elvitt a filharmónia koncertjeire – sorolta a szépkorú szerző. – A mai oktatásnak szerintem az a legnagyobb baja, hogy a tanárok többsége – tisztelet a kivételnek – nem példaképe a diákoknak. Én olyan közegben nőttem fel, ami manapság már nem nagyon jellemző, és ez is a könyvírásra indított.”*

Az idősebb aradi magyarok – Koreck Aladárhoz hasonlóan – feltétel nélkül ragaszkodnak egykori iskolájukhoz a mai napig. A szerző szerint ez annak köszönhető, hogy miután a román állam a békediktátum után elállamosította a Magyar Királyi Főgimnáziumot, az aradi magyarok közadakozásból építettek – az egyház égisze alatt, olykor kétkezi munkával is hozzájárulva – új iskolát maguknak, ezért a közösség valóban a magáénak érezte az intézményt. Azt kívánta, hogy a mai pedagógus- és diáknemzedék ugyanígy viszonyuljon az iskolájához.

Nagy érdeklődés fogadta a bemutatót

A szerző dedikálja kötetét

*A Csiky diákja,
Köteles Nikolett
részleteket olvasott
fel a könyvből*

Siska-Szabó Zoltán felvételei

Ujj János

120 ÉVE SZÜLETETT SOÓS ISTVÁN KÉPZŐMŰVÉSZ

(BUDAPEST, 1898. MÁJ. 10. – 1966. JAN. 10., ARAD)

A róla megjelent írásokban többen is aradi születésűnek tartják, az újaradi parókia temetkezési anyakönyve szerint viszont Budapesten látta meg a napvilágot. Nem tudni, miként került Aradra, de egész élete a Maros menti városhoz kapcsolódott. Aradon járt iskolába, a Magyar Királyi Főgimnáziumban végezte tanulmányait. Egy tanévben osztályfőnöke az iskola kiváló tanára, későbbi igazgatója, Fischer Aladár (1882–1943) volt, de rajztanára mindvégig Sima Dezső (megh. 1935), ismert aradi képzőművész. Budapesten az Országos Képzőművészeti Főiskolán négy éven keresztül Vaszary János és Rudnay Gyula előadásait hallgatta. Egri Mária értékelése szerint *„mint Rudnay tanítvány alapos és megbízható színvonalú*

művész volt, s ezt tanítványaitól is megkövetelte. Biztos kézzel irányította ízlését, szemléletét, világnézetét.”

Hazatérve bekapcsolódott az aradi képzőművészeti életbe, számos közös tárlaton vett részt, de egyéni kiállításokat is nyitott. Az 1928-as, első egyéni kiállításáról egykori tanára, Sima Dezső írt értékelést a *Vasárnapban* (3. szám, február, p. 61.). Ebből idézek: *„Első ízben lép a nyilvánosság elé Soós István, de úgy érezzük, kiforrott művésszel állunk szemben, aki úgy belső tartalom, mint a technikai felkészültség magas fokával, meglep bennünket. Kitűnő iskola és évek hosszú sorának nehéz kutató munkája vezették be abba a boszorkány-konyhába, melyben képzelet és valóság, poézis és realitás, a lélek ezer külső megnyilatkozása és a festés technikájának ezer*

titka, harmonikus egészé olvad össze, melynek útja tövises, célja dicsőség és neve művészet. (...)

Technikája az olaj, a szén, ceruza, toll és rézkarc. Fő témája a kompozíció és az ember, egyedül állva, kisebb-nagyobb csoportban és tömegben. Bemutatja nekünk az embert a lelki élet minden skálájában, a legnagyobb lelki nyugalomtól, az eszeveszetten dúló harc legnagyobb felindulásáig. (...) Nem festett, hanem élő alakok ezek, akik elmondják szenvedésüket, örömeiket és indulataikat."

Soós István tervezte, faragta és festette Aradon a ségai római katolikus templom fából készített, magyaros motívumokkal díszített miseasztalát, főoltárát, mellékoltárait, olvasóasztalát. Wolf Károllyal közös munkája a pankotai katolikus templom oltárának és falainak festése. Ők ketten újítták fel a nagycsanádi római katolikus templom festményeit is. Soós István a nagyszalon-tai Arany János emlékműzeum parkjába két nagyméretű kerámiavázát tervezett és kivitelezett.

Az aradi Vasárnap 13. évf. 17. számában 1930. aug. 17-én kétoldalas, a pankotai templom festéséről szóló, a szerző megnevezése nélküli írás jelent meg. A Soós István festette részről a következő:

„A templom dekorációja Soós István fiatal festőművész érdeme. Igazi nagy koncepciójú megértéssel fogta fel, hogy mi kell ebbe a templomba. Egyesítette a régít az újjal, a kereszténység bölcsőjénél találta motívumait, miket modernizált. Templomfestészete igazán katolikus. Soós István, aki az aradi tárlaton képeivel és szobraival már elismerést aratott, a pankotai templom díszítő festésében is megmutatta, hogy ebben a szakmában szintén hatalmas."

Hajós Imre, Soós István

Miseasztal

Oltár

Paraszt kapával

A második világháború alatt a polgári leányiskola (zárdá) épületében Beleznai István, Hajós Imre, Pataky Sándor és Meisl Géza társaságában rajziskolát alapított. Ennek hagyományait folytatva, a világháború után a színház épületében alakult meg a Művészeti Népiskola, ahol Soós István, Chirilovici Nicolae, Hajós Imre, Pataky Sándor, Toader Iulian, Ódry József képzőművészek mellett dr. Reich sebész művészi anatómiát is tanított. Ebből fejlődött ki

a ma is működő Művészeti Líceum. Ott alakult meg a Cenaclu (Csoport v. Kör) nevű aradi művészegyesület. A Soós István irányította iskolából került a képzőművészeti egyetemre Vitroel Emil szobrász, Frențiu Sever, Györffy Éva, Singer (Nagy) Judit és Vilhelm Károly festőművész, de Csernyánszky (Kálmán) Judit festőművész is mesterének vallja.

Soós István kortársai sorra elhaltak, Aradon csak nagyon kevesen emlékeznek még reá. Móré-Sághi Annamária kéziratban lévő könyvében (Csak mesélek / mert még van kinek! Aradi képzőművészek, Arad, 2010.) így összegezte emlékeit:

„Soós bácsival kapcsolatban kevés emlékem van, de jól emlékszem mindig hófehér köpenyére, kis fekete csokornyakkendőjére, nyugodt, kimért hangjára és a finom agyagszagra, amikor bekukucskáltunk a szomszéd szobrászműterembe."

A legjobb ismert portrét barátja, Hajós Imre készítette róla. Ezt a Kölcsey Egyesület Hajós Imre emlékkiállításán 2013-ban a megyei múzeum Maitec termében láthatta az aradi közönség. Másik barátja, Erdélyi Károly több sikerült karikatúrát készített róla. Soós István festményei közül néhány a me-

gyei múzeum képtárában is található, de a többség magángyűjteményekben van. A *Kapás* című kőszobra az Erzsébet (Milea) út egyik villájának kertjében áll, jól látható a járdáról is.

Nyugdíjazását követően a Művészeti Népiszkolában a szintén néhai szépemlékű Stache Valentin vette át a helyét a képzőművészeti szakirányításában. Stache Györffy Éva művésznőt vette el feleségül, férjeként jól beszélt magyarul, jártas volt a magyar irodalomban is. Több grafikai vagy festészeti kiállítás magyar nyelvű megnyitását is vállalta.

Soós István Aradon Zsigmondházán, a Memorandului utca 7. szám alatt lakott, egykori lakóháza most nagyon lepusztult állapotban van. Az újaradi római katolikus temetőben (A. parcella, 16. sor) helyezték örök nyugalomra. Oda temették feleségét és leányát is. Síremlékük márványlapját a közelmúltban megrongálták.

Soós István lakóháza Zsigmondházán

Sírja az újaradi temetőben

Felhasznált források:

Egri Mária: *Vilhelm Károly*, Bp., 1977.

Kövér Gábor: *Volt egyszer egy iskola*, in: *Szövétnek*, 2000. febr., p. 29–30.

Medeleanu Horia: *Profiluri artistice*, Timișoara, 1979.

Szekernyés János: *A magyarság emlékjelei a Bánságban*, Temesvár, 2013., p. 672.

A pankotai templom freskói és díszítése, in: *Vasárnap*, 1930. aug. 17., p. 335–336.

Pirooska Katalin

SZÍNPADI MŰVEK ARADON MÁTYÁS KIRÁLYRÓL A NÉMA LEVENTE ÉS EGYÉB ALKOTÁSOK

A nagy uralkodó alakját, tetteit sok író, költő megénekelte, tudós történészek könyvtárnyi könyvet, tanulmányt írtak róla, álruhás kalandjairól számtalan mese, legenda szól, de színpadon csak ritkán „jutott szóhoz”, s ezek között maradandó alkotás az Aradon is nagy sikert arató *Néma leventén* kívül alig akad. A Mátyás-émlékév kapcsán válogattam össze néhány olyan színművet – az aradi 130 éves színházi repertoár segítségével –, amelyben nagy uralkodónk szerepel.

Mai ismereteink alapján Aradon Mátyás királyról szóló színmű először Kilényi Dávid együttesének repertoárján szerepelt 1818 nyarán, ez az

Első Mátyás király választása. (A mű eredeti címe *Mátyás király, avagy a nép szeretete*.) A szerző Szentjóni Szabó László (1765–1795), a magyar jakobinus mozgalomban résztvevő, fiatalon, Kufsteinben elhunyt költő.

Vahot Imre (a *Pesti Divatlap* szerkesztője, Petőfi tehetségének felfedezője) az 1860-as évek elején írt drámát *Mátyás, az igazságos király* címen, s zenét hozzá Szerdahelyi József szerzett. Ennek aradi bemutatásáról az 1870-es évek elejéről maradtak adatok.

A Mátyásról szóló zenés népi játékok közül a 19. században Kisfaludy Károlytól a *Vidor*,

Mátyás király udvari bolondja volt népszerű, ezt itt Horváth Józsefék társulata is műsorra tűzte az 1826/27-es évadban. Sokat játszották Balog István színész-drámaíró 1838-ban írt *Mátyás diák és a cinkotai itce* című népszínművét, amely 1904-ben még műsoron volt. Hasonló jellegű művek még a *Mátyás ifjúkora* vagy a *Mátyás király lesz*.

Az 1844-ben írt, máig népszerű Erkel-operában, a *Hunyadi László*ban is szerepel a kamaszkorú Mátyás. Az opera közismert témája jelenik meg újra a 20. század elején Herczeg Ferenc tragikus hangvétellű drámájában, az *Árva László király*ban, amely Aradon 1918 októberében került először színpadra. Ebben a címadó „árva” király V. László, aki – mint közismert – vérpadra küldte a nagyobbik Hunyadi fiút.

A 20. század elején két zenés mű is íródott a nagy királyról, az egyik a maga korában ismert zeneszerző, Czobor Károly *Rab Mátyás* című operettje. Ezt a népszínházi ősbemutató után az tette híressé, hogy sikertelensége és a címszerepet játszó Fedák Sári teljesíthetetlen anyagi követelése kergették öngyilkosságba a csőd szélén álló színházi intézmény igazgatóját, Vidor Pált. (A közönség az eset miatt annyira megharagudott a népszerű primadonnára, hogy a történetek után menekülnie kellett a lincselés elől, és hosszú hónapokig nem mert színpadra lépni – írja róla az eset kapcsán Kellér Andor a *Bal négyes páholy* című könyvében.)

Az operett, amely az ifjú Mátyás prágai fogságáról szól (ezt a nadrágszerepet alakította Fedák), Aradra is elkerült, de itt sem volt túl sikeres, Rontay Boriskával a címszerepben mindössze háromszor adták elő, pedig szép kivitelezésben, színvonalas előadás keretében került színre.

Ugyancsak ebben az évben tűzték műsorra a *Szép Ilonka* című daljátékot. Ennek szövege a közismert Vörösmarty-elbeszélő költemény nyomán íródott, (a kritikus szerint) „édes” (édeskés) zenéjét pedig a mára szintén elfelejtett, de a maga korában igen népszerű Szabados Béla szerezte. A művet szép sikerrel a Királysínházban mutatták be először. Aradra 1907 januárjában került. Mátyás ebben is nadrágszerep, ezt itt Kaposy Józsa alakította, aki gyönyörűen énekelt, de az ifjú uralkodó „lelkületét” nem sikerült hitelesen ábrázolnia. A rendezés elsősorban a látványosságot szolgálta, eléggé komikus hatást keltett, hogy a „vitézek díszmagyarban vadásztak”. (Arad és Vidéke, 1907. január 19.)

A nagy uralkodó alakját idéző színpadi művek közül a legértékesebb és mindmáig a legnépszerűbb *A néma levente*. A verses színpadi játék szerzője Heltai Jenő (1871–1957), a maga korának igen közismert, színes személyisége, költő, író, publicista. Hosszú évekig volt (persze nem egy időben) több fővárosi színházban nemcsak szerző, de dramaturg, titkár, színigazgató. Igazgatta az Athenaeum Kiadót, elnöke volt a magyar Pen Clubnak, műfordításaiért megkapta a Francia Becsületrendet, élete utolsó évében átvehette a Kossuth-díjat. Szerzőként ő írta a *János vitéz* dal-szövegeit, versei, a *Modern dalok* gyűjtemény, meg a *Kató*-ciklus a maguk idejében igen nagy feltűnést keltettek. Bohózatai, színművei, vígjátékai (*A Tündérlaki lányok*, *Naftalin*, *A kis cukrászda*) ma is műsoron vannak. De mindezekkel együtt napjainkban a köztudatban úgy él, mintha csak *A néma leventét* írta volna, s ez is elég ok arra, hogy a legnagyobbak között tartsák számon.

A színpadi játék alapötlete ifjúkora óta foglalkoztatta. Egyszer hozzá is kezdett, hogy színjátékká formálja, de abbahagyta. A harmincas években vette elő újra, és akkor sikerült megalkotnia ezt a remek színpadi játékot, melynek látványos, hatásos jelenetezése, bravúros verselése, könnyed játékossága, kedves humora, nem utolsósorban pedig rejtett ironiája mindig vonzotta a közönséget, és vonzza ma is. Ugyanakkor tele van csillogó szerepekkel, mert aki írta, tisztában volt a színpadtechnika és a dramaturgia minden hatásos eszközével.

A történet reneszánsz anekdota, az események ideje – korfestés nélkül – Mátyás királyságának fénykora. Ebben az időszakban bontakozik ki Agárdi Péter, Mátyás daliás vitéze és Zilia Duca, a szép olasz özvegy nem mindennapi szerelmi kapcsolata, melynek során a gyönyörű hölgy egyetlen

csókért némaságra kárhozzátja a szerelmes ifjút, azzal azonban nem számol, hogy lovagja számára az adott eskü annyira szent, hogy ezt a kezdetben igen magabiztos, mindenre elszánt szépasszony kedvéért sem hajlandó megszegni. A különös helyzet Mátyás udvarában – a bölcs uralkodó és neje, Beatrix közbeavatkozása révén – nyer mindenki számára kedvező megoldást.

A néma levente a Karinthy Színházban

A *néma leventét* először – hatalmas sikerrel – 1936-ban mutatta be a Magyar Színház, s még ebben az évben eljutott Aradra is, s az itteni bemutatóhoz egy egészen sajátos epizód fűződik. Az előadást rendező és Mátyás szerepét játszó Kozma Hugó a szöveg alapos tanulmányozása során felfigyelt két apró hibára, amely a király szövegében fordult elő a következőképpen: „*Veréb mondja bagolynak nagyfejű / Hollónak mondja hattyú fekete.*” (Egyrészt a képekből – a szórend miatt – elmaradt a szembeállítás, másrészt nehezen elképzelhető, hogy a király pont a családi címerben szereplő madárral gúnyolódik.) Észrevételeit levélben írta meg a szerzőnek, aki megköszönve a hasznos javaslatot, a sorokat így korrigálta: „*bagoly verébnek mondja nagyfejű, / Hattyúnak csóka mondja, fekete.*” (Kulisszatitkok, *Aradi Közlöny*, 1936. október 29.)

Az októberi aradi bemutató – zsúfolt nézőtér előtt – igen jól sikerült, a produkció szép dikcióval, könnyedén „gördült”, jól mutattak az Olasz Lajos tervei alapján készült, új díszletek. Remek volt a címszerepet alakító Horváth László, valamint Zilia szerepében a gyönyörű orgánummal rendelkező, fiatal Bálint Anna. Beatrixot Hegyessy Magda, Galeottót Tarnay József, Mátyás királyt Kozma Hugó alakította. (*Aradi Közlöny*, október 28.) Heltai verses darabja az évad folyamán 11 telt házat eredményezett a színházban. A mű és az előadás megbecsülését mutatja, hogy a helyi premier előtt az Aradon élő író, Szántó György mondott bevezetőt, november 12-én a délutáni ifjúsági előadáselőtt pedig a gimnázium igazgatója, Fischer Aladár.

Az előadás után az aradi Magyar Párt vezetősége így nyilatkozott: „*A néma leventét az együttes olyan rendezésben, kiállításban, előadásban hozta ki, hogy az valóban méltó a színház nagy múltú hagyományaihoz.*” Ennek (is) köszönhető, hogy a párt kultúrszekciója novemberben elhatározta, hogy a teátrum anyagi támogatása érdekében fel támasztják az egykori Színházpártoló Egyesületet, mert a „színház nem az igazgató üzleti ügye, hanem a magyar kultúráé.” Az együttes pedig „olyan ambícióval és lelkesedéssel dolgozik, hogy megérdemli a közönség elismerését és támogatását.” (*Aradi Közlöny*, 1936. november 18.) Ez nagy segítségnek bizonyult Kozmáék számára ezekben a nehéz időkben.

A *néma levente* diadalútja – keletkezése után több mint 80 évvel – ma is folytatódik, és nemcsak a színpadon. Ha lelkileg mélyponton vagyunk, szállóigévé vált mondatát ma is mondogatjuk, mert oly jó lenne hinni benne:

„Az élet szép. Tenéked magyarázzam?”

Könyvészet:

Keller Andor: *Bal négyes páholy*, K.u.K. Kiadó, Bp. (évszám nélkül)

Komáromi Gabriella: *Heltai Jenő: A néma levente* (a 77 híres dráma kötetből), Bp., 1994.

Piroska Katalin–Piroska István: *Az aradi magyar színjátszás 130 éves története I–II.*, Arad, 2012., 2017.

Puskel Péter

SZÁZ ESZTENDŐ AZ EZERBŐL SORSFORMÁLÓ „NYOLCAS” ÉVEK

A XX. század Európa népeinek sorsában hatalmas változásokat hozott: a „boldog békeidők” utolsó évtizedét, az álmokat romba döntő, embermilliók életét követelő háborúkat, országhatárok átrajzolását, impériumok pusztulását, új államalakulatok megszületését, koncentrációs lágereket, fasiszta, majd kommunista diktatúrát, forradalmakat, véres és vértelen hatalomátvételt. S mindezek mellett elképzelhetetlen méretű műszaki és tudományos fejlődést. Egyszóval mindent.

A modern Románia, ahogy mostanság a hazai történészek, de főleg a politikusok előszeretettel emlegetik, ebben a vérzivataros évszázadban jött létre, és idén fennállásának jubileumához érkezett. Az elhivatottak és a csupán vakbuzgók az eredmények lajstromozásakor (mert mikor máskor, ha nem a centenárium évében?) hajlamosak mindent besöpörni. Többször láttam helyi plakáton, de az interneten is, hogy az 1906-ban forgalomba állított, és 1913-ban, Európában az elsők között villamosított hegyaljai helyiérdekű vasutat is román sikerként könyvelték el, noha akkoriban ez merőben másként és főleg más színekben történt. Hasonló a helyzet a Marta autógyárral, amelynek születési bizonyítványát ugyancsak 1908 novemberében állították ki. Ez az akkori Magyar Királyságban az első, kizárólag autógyártásra szakosodott ipari létesítmény volt. Csupán 1918 végén került részben román „ellenőrzés” alá.

Még szerencse, hogy az ugyancsak 1908-ban, úgyszintén Aradon, az impériumban elsőként beindított buszsofőriskolát nem sorolják ide. Gondolom azért, mert nem sokan tudnak róla.

Ha egy cseppet elmélyülünk az 1918. december 1-jén Gyulafehérváron megtartott, történelmi jelentőségű népgyűlés – amely elméletileg kimondta Erdély egyesülését Romániával – óta eltelt száz esztendő történéseiben, kiemelkedően mozgalmasaknak bizonyulnak a nyolcasra végződő évek. Érdemes tallóznunk bennük. Még akkor is, ha ez a bűvös 8-as pusztán a „véletlen játékának” tekinthető.

1918 ősze: Az első világháború utolsó heteit élik át az aradiak. Végso kimenetele már senki számára nem kétséges. A magyar kormány Jászi Oszkár vezette küldöttségének aradi tanácskozása a Román Nemzeti Tanács képviselőivel zátonyra futott. November 22-én a szerb csapatok Dragomir Popovics alezredes vezényletével bevonultak Új-aradra. A parancsnok kifejtette, hogy azért jött 1400 katonájával Aradra, hogy biztosítsa a rendet és a nyugalmat. Holott tudjuk, a valós cél ennél sokkal ambiciózusabb volt. Pár nap múltán a helyi szerb közösség fogadást rendezett az időközben a várban elszállásolt szerb katonák tiszteletére. Az első pohárköszöntőt Tabakovits Emil Milán, a neves helyi építész, az Aradi Szerb Nemzeti Tanács elnöke mondta.

December 14-én átvonult a város főterén a német hadsereg autósora. Az egyik gépkocsiban ült a legendás Mackensen tábornagy, a román hadsereg „mumusa”, Bukarest 1916-os német megszállásának a parancsnoka. Mackensen egy éjszakát a Központi Szállodában töltött.

1918. december 10-én, immár a zűrzavar teljében (a frontról hazatérő katonák gyakran fosztogattak) Lőcs Rezsőt iktatták be a polgármesteri tisztségbe. Azonnal rendelkezett a fegyverek beszolgáltatásáról, és este 9 óra után kijárási tilalmat rendelt el.

A teljes politikai és közéleti zűrzavarban szilveszter küszöbén, az antant egyik vezető katonai személyisége, Berthelot francia tábornok aradi látogatására várva véres összetűzésre került sor a tiszteletére kivonult román, magyar és szerb lakosság egyes csoportjai között. Pár nap múlva Gondrecourt tábornok parancsnoksága alatt a 11. gyarmati gyaloghadosztály 210 katonája és 15 tisztje érkezett Aradra, hogy biztosítsák a rendet a felbolydult városban.

Mindeközben Aradon dühöngött az Európán átvonuló spanyolnátha, az addigi egyik legpusztítóbb járvány. Áldozatainak száma, egyes külföldi statisztikák szerint, meghaladta a háború

elesetteinek számát. Aradon egyetlen nap alatt harmincan haltak bele. Az áldozatok között volt anyai nagyanyám is.

1928: Viszonylagos „stabilizációs időszak”, bár az állami alkalmazásban lévő hivatalnokoktól megkövetelt hűségeskü, a mindenre éber lapcenzúrát, a Kárpátokon túlról Aradra özönlő hivatalnokok és betelepülők nagy számát, a Katolikus Főgimnázium nyilvánossági jogának többszörös időszakos felfüggesztését, a magyar vonatkozású szobrok és emléktáblák eltávolítását megannyi csapásként érzékelte a város magyarsága.

Befejeződött az utcák átkeresztelése. Az új utcanevek megválasztásánál elsődleges szempont volt az illető személy hozzáállása a nemzetegyesítés eszméjéhez. Az utcák névadói közül többen a helyi román lakosság számára se voltak ismert személyek, ezért a közbeszédben sokan még hosszú ideig a régi magyar elnevezéseket használták.

1938: Hideg zuhanyként érte Arad közel 9 ezres zsidóságát a Goga–Cuza kormány első zsidótörvénye. A hírhedt 169-es számú törvényerejű rendelet alapján országszerte több százezer zsidótól megvonták a román állampolgárságot. Ezt további faji jellegű szigorítások követték, a zsidóság fokozatos kizárása a gazdasági életből, a közmunkavégzés kötelezettsége.

Hamarosan ez a kormány is lemondott, és II. Károly királyi diktatúrát vezetett be. Közben a Vasgárda a hatalom minden szféráját átszötte. Az

ország vezetése gyakorlatilag Antonescu marsall kezében összpontosult.

A Felvidék visszacsatolása még hiú reményeket ébresztett a magyar lakosság egy részében, de már érezni lehetett az újabb háború előszelét.

1948: Az év számtalan eseménye között a gazdasági, társadalmi életre legnagyobb hatással a júliustól kezdődő és a következő esztendőre is átnyúló „államosítás” volt. A magántulajdont gyakorlatilag minden szinten felszámolták. A nagyvállalatok élére „munkásigazgatók” kerültek. A kis üzemek összevonásából iparkolosszusok jöttek létre. Legjobb példa erre az esztergapadgyár. Neuman Ferenc, a végsőig kitartó iparmágnás, a város jötevője is felismerte a jövő kilátástalanságát, és külföldre szökött. Ősszel, két karral, megnyílt a városban 1957-ig működő Állatorvosi Egyetem.

1968: Az év eseménye az ország új politikai-adminisztratív felosztása. Arad a megalázó rajoni státusból visszanyerte megyei rangját. A rajoni évek alatt számos intézmény és hivatal Temesvárra, a bánsági megyeközpontba költözött. Egy részük most visszatérhetett. De a 11 évig tartó „másodhegedűs” szerep mély nyomot hagyott fejlődésében. Arad véglegesen leszakadt.

A többi nyolcas év történéseire a legtöbben jól emlékezünk.

Átéltük, túléljük.

És most előre néznénk, de a látóhatár „ködös”.

Ujj János

ARAD A HADAK ÚTJÁN (I.)

A TERÜLETET ÉRINTŐ HÁBORÚS ESEMÉNYEK AZ ÚJKORIG (2.)

A 14. században Arad városi (civitas) rangot kap (1329), majd 1388-ban mezőváros (oppidum) lesz. Ez utóbbi cím már a város körüli védőfalat is feltételezi. Az Európában lábát megvető Török Birodalom 1389-ben, az első rigómezei (Koszovopolje) ütközetben legyőzte a Lázár vajda vezette szerb állam hadait (ebben a Mircea cel Bătrân vezette havasalföldi egységek is részt vettek). A törökök leigázták a Balkán-félsziget államait, így a Dunánál a magyar királyság szomszédságába jutottak. A királyság gazdaságilag virágzó települései (köztük Arad is) a rendszeresen betörő oszmán csapatoknak a figyelmébe kerültek, azokat rendszeresen támadták és fosztogatták. Arad ellen 1395-ben intézték az első támadást.

Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) király, német-római császár még összeurópai hadjáratot is vezetett ellenük. Az európai lovagokból, havasalföldiekből összeállt sereg 1396-ban Nikápolynál csúfos vereséget szenvedett a Bajazid szultán vezette oszmán seregtől, azt követően a török betörések rendszeressé váltak.

Hunyadi János, előbb Erdély vajdája, majd Magyarország kormányzója, több jelentős csatában is legyőzte a török sereget, 1456-ban sikerrel védelmezte Nándorfehérvárt (Belgrád) a II. Mohamed szultán vezette sereg ellen. Halála után fia, Corvin Mátyás került az ország trónjára (1458–1490). Uralkodása e vidék számára gazdasági és kulturális virágzást, fellendülést jelentett,

állandó zsoldoshada, a fekete sereg sikerrel verte vissza a török próbálkozásokat. Az erdélyi vajda, Báthory István és Kinizsi Pál, temesi bán vezette seregei a kenyérmezei csatában 1479-ben megsemmisítették az Erdély déli részét feldúló török csapatokat.

1514-ben a pápaság keresztet hadjáratot hirdetett a Török Birodalom ellen. Megszervezését Bakócz Tamás esztergomi érsekre bízta, de a felfegyverzett jobbágyok a nemesség ellen fordultak. A parasztlázadók Dózsa György vezetésével elfoglalták az aradi káptalant, de nem okoztak komoly károkat az egyházi intézménynek, viszont meggyengítették a magyar királyságot, amely Mohácsnál 1526 augusztusában súlyos vereséget szenvedett az I. Szolimán szultán (1520–1566) vezette oszmán seregtől, megpecsételve ezáltal az ország déli területeinek a sorsát. A nyugat (a pápaságot is beleértve) által beígért anyagi és katonai segítség nem érkezett meg, így 1541-ben az ország középső része török fennhatóság alá került. A törökök cselével Budát is elfoglalták. Létrejött a budai pasaság, amely kiterjesztette uralmát az erdélyi területre, de nyugat felé is. Közel másfél évszázadon át (1541–1686) uralta az ország egyharmadát, adóztatta alattvalóit.

Arad vármegyében 1550-ben felégették a káptalant* és a prépostságot**, ennek ellenére az okiratok hitelesítése még két éven keresztül folyt. Az előbb említett évben, szeptember 18-án Szokoli (Szokollu) Mehmed bég*** elfoglalta az Arad környéki kisebb erődítményeket, majd október 14-én a budai pasa seregei felgyújtották a várost. 1552-től Aradot birtokába vette a török. Kezdetben egy szandzsáknak (vármegyének felel meg) volt a központja, majd az addig hódolatlan Gyula elestét követően csak nahié (járás) rangú település a Gyulai szandzsákban.

A 16–17. század fordulóján lezajlott tizenöt éves háború idején Arad és a vármegye keleti része rövid történelmi időszakra az Erdélyi fejedelemség része lett. Miután Báthory Zsigmond fejedelem 1595. jan. 26-án aláírta a megállapodást II. Rudolf osztrák császárral, megkezdődött a háború Lippa, Arad és Borosjenő (Ineu) visszafoglalásáért a törököktől. A Borbély György vezette erdélyi hadak elfoglalták Tótváradot (Vărădia), majd Facsádról

(Fáget) kiűzték a török helyőrséget. A Temesvárról érkezett segédlettel a borosjenői bég sikertelenül próbálta meg kiűzni az erdélyi csapatokat. A csatát elvesztette, fogságba esett, és Szamosújvár várába zárták. Borbély elfoglalta Lippát, megostromolta Borosjenő várát. Vitéz Mihály (Viteazul) Călugăreni-nél aratott győzelme hírére a várvédők október 22-én feladták és elhagyták a várat. Borbély október 26-án felszabadította Aradot is. November 5-én a borosjenői erdélyi hely-

őrség elfoglalta a világosi és pankotai erődítményeket. Ezeket érintve vonult át Arad megyén Bécs felé Vitéz Mihály is. (Kovách Géza: *Unele considerațiuni cu privire la legăturile lui Mihai Viteazul cu secuții în preajma bătăliei de la Guruslău – Néhány megjegyzés Mihai Viteazul és a székelyek kapcsolatáról a goroszlói csata idején*, Zilah, 1976., p. 190.)

A vajda Erdélybe visszatérte után Basta György generális emberei 1601 augusztusában Goroszlónál meggyilkolták. Arad pedig rövid időre az osztrák csapatok birtokába került, majd 1604-ben elfoglalták a jövőbeni erdélyi fejedelem, Bocskay István (1605–1606) seregei. Az általa kezdeményezett Habsburg-ellenes felkelés gyorsan terjedt Arad vármegyében is. A törökök avval a feltétellel ismerték el Bocskayt fejedelemnek, ha visszaszolgáltatja Lippa és Borosjenő várát. A feltételek teljesítését a fejedelem halogatta, majd hirtelen halálát követően utóda, Báthory Gábor (1603–1606) még meg is erősítette azokat.

A vármegyei erősségek egy évtizednél hosszabb ideig maradnak az erdélyi fejedelemség tulajdonában. A legnagyobb erdélyi fejedelemnek méltán nevezett Bethlen Gábor (1613–1629) trónra kerülését követően a történelemben ritkán tapasztalt cselekedetet követett el: miután 2000 tallért költött Borosjenő megerősítésére, a törökök határozott fellépésére megostromolta saját várait. Történt ugyanis, hogy a temesvári pasa ellentmondást nem tűrő hangnemben szólította fel a várak átadására, de a várvédők nem voltak hajlandóak a fejedelem átadási parancsát teljesíteni. A várak átadásakor mondta Bethlen a diplomáciában sokat említett szavait, miszerint „inkább veszítsek el egy várat, mint az egész országot.” A krónikák megemlítik, hogy az ostrom alatt Bethlen felégette Arad városát is, valamint az erőd fából készült

részeit is. (Megjegyzés: Arad elfoglalása után a legyőzött, életben maradt keresztény várvédőket Bethlen Biharba költöztette, ahol birtokot is adományozott nekik, elismerve vitézségüket.)

*A káptalan a római katolikus egyházban a kanonokok gyűlése. A középkori Magyarországon nagy szerepük volt a jogéletben hitelesítő helyként. Az okleveleket, elsősorban a birtok- és

adományleveleket, határjárások leírását, adásvételi szerződéseket, a végrendeleteket a káptalan hitelesítette.

**Prépostság a katolikus egyházban a püspökségnél kisebb egyházmegye. A prépostok, kisebb megszorításokkal, püspöki jogkörrel felruházott személyek.

***A bég (bej) török jelentése úr, lényegében magas katonai rang. A cím a pasák fiúgyermekait és az ezredesi rangot elért tiszteket illette meg.

Helytörténet

Sarusi Mihály

SZALBEKÉK* (3.)

A KISIRATOST 1818-BAN ÚJRATELEPÍTŐ JELES CSALÁD EMLÉKÉRE

1785: Arad nemessége 35 donatarius-család (112 tag), 40 armalista-család (102), 2 praedialista, 7 kétes nemes. Don.: 3 Forray, 3 Kászonyi, 1 Salbeck, 4 Csernovics család. Kétes pl. Kis Ádám. (Kis/s/, mint a Sarus/s/i/y/ak – az állítólagos kutyabőr a falurajz összeírójának apja látta az 1920-as években a kekecsi zsellérház padlásán foszladozni.) Az aradi főszolgabíró S. György 1785-től táblabíró. Ő szerezte meg a petresi uradalom mellé a család új nemesi címerét, melynek 1. és 4. osztályában vár, 2. és 3. osztályában vízen úszó vitorlás, sószállító hajó látszik.

1786: latin nyelvű vármegyei fölmérés szerint ekkor már Szalpeh uraságé az iratosi puszta!

1787: ez esztendőben „Nagyiratos a Forrayak vették meg, Kisiratos és annak Csanád megyei részét Szalbeck György vásárolta meg” (Oltvay).

Szalbek György „4.000 frton 1787. júl. 13. a nagyváradi káptalan előtt a Dobóczy családtól örökáron megvette Tompa és Kis-Iratos pusztákat, valamint Nagy-Iratos p. harmadrészét, melyekre már korábban kir. adományt szerzett. Kardicsfalvi Török Zsófiától született fia Jakab, aradi főszolgabíró... Gyermekük: 1) György, 1848-ban Aradváros első népképviselője” – leled Márkinál.

Meghal Lőcsén Szalbek Károly szepesi püspök.

Július 5-én a (nagyiratosi) puszta nagyobb részét megvásárolta Soborsini Forray András, kitől eleinte Bogdán Miron bérelte 3300 frtéért. Később itt keletkezett a Forray-Iratos nevű falu, mely Arad vármegyéhez tartozik. A puszta csanád megyei részét 1787. júl. 13-án Szalbek György szerezte meg, ki szintén bérbe adta e pusztarészt 2000 frtéért. E birtokára a család 1818-ban nógrád- és aradvármegyei magyarokat telepített, s az új helységnek Szalbek-Iratos nevet adott, mely név

később Kis-Iratosra változott. Végül az aradvármegyei Iratos puszta többi részét 1806. ápr. 30-án Almásy Pál később aradi főispán vette meg, kiről azt ma is Almásy-Iratosnak nevezik – rögzíté Borovszky.

Szalbek György bepanaszolja Rossia (Rósa) pópáját, amiért az úrbéri rendeletet elferdítve hirdette ki, s emiatt a nép engedetlenkedik.

1790(?): Szalbek György táblabíró a főispánt (zsadányi Almásy Pált) hívó aradi küldöttség tagja.

1799: „Iratos. Kis Iratos. Szabad p(uszta). Cs(anád). Várm. földes Ura Szalpek Uraság, ez is T(orna). Filiája” (Vályinál).

1818: meghalt a kisiratosi puszta ura, Szalbek György, örököse a felesége, Török Zsófia. Szalbek-Iratosra megérkeznek az első dohánykertész telepések.

1819: „Aradon az első nyomdát Michek Antal 1818 végén alapította; első nyomtatványai az I. Ferencnek 1819. február 12. tartott nevenapjára s a Salbek Jakab (nov. 26-i) lakodalmára P. Nagy Lászlótól készült versezetek”. Szalbek Jakab Losonczy Bánffy Polyxena bárónőt vette feleségül, aki 1879-ben hunyt el. Gyermekük György, 1848-as népképviselő, és Albert.

Az aradi nyomdának Salbek Jakab szolgabíró 400 forintot adott Nagy (Perecsényi Nagy László) 'Tibullus'-ának kiadásáért”.

Özvegy Szalbekné betelepíti dohánykertészekkel a kisiratosi pusztát – írja a kisiratosi római katolikus egyházközség plébániai háztörténete (nyilván nem ok nélkül).

Ez évben özv. Szalbekné (máris) nyúzza a kisiratosi „jobbágy”-okat, írják 1822-ben. A kovács-házi kertészekről özvegy Szalbekné Asszonyság az „1819 Esztendőben 4. Teheneiket a Tsintyei

határról minden tudtuk nélkül elhajtattott” – az ügyet 1822-ben terjesztik a megyei közgyűlés elé.

1820: György születése.

1822: Szalbekné a megyei közgyűlésen pereltetik 1819 miatt. „1822. december 30-án megyei nemesi közgyűlés Goda György, Vas Péter és Tetlyák Mátyás kovácsházi kertészek panaszával foglalkozott. Kitűnt, hogy korábbi főbérelőjük, Szalbeck Zsófia tisztje 181 ft adósságuk fejében – bár már nem tartoztak neki – 4 tehenüket elhajtatta... 6 év múlva még mindig nem történt semmi. 1835-ben ismét szorgalmazták az elintézését” (Oltvai).

1824: özv. Szalbekné Asszony elveszi a kovácsházai dohánypénzét. A Csanád megyei közgyűlés előtt szerepelt pl. 1824-ben a „Kovátházi kertészségnek azon 2000 f. Törvény útján való keresése, melyet özv. Szalbekné Asszony részéről bizonyos haszonbérletre nézve tett egyezésnek nem teljesítésért vissza tartóztattak” (dohánypénzüket foglalták le a főbérlők). A tiszti főügyész szerint „a kertészeknek már azért is igazuk vagy, mivel annak elvesztésére az egyezés nemtartása esetére meg állapítva nem volt” (áll Takácsnál).

1828–1848 közt a Szalbek család megvette a kamarától a teljes – addig bérelt – kisiratosi birtokot.

1833: Aradon „Bánffy bárónő özv. Szalbek Jakabné kálváriát és keresztutat építtetett, melyek fenntartására 105 frt-nyi alapítványt tett le a csanádi káptalannál.” Megáldva a kálvária és a szintén új temetőkápolna 1836-ban – tudható Szentkláraytól. (Bánffy bárónő Szalbek Jakabné nem volt özvegy 1833-ban, az özvegy Szalbekné meg nem Jakabné... A többi (remélhetőleg) stimmel. Tán özv. Szalbek Györgyné Török Zsófiáról van szó – ő igyekezett ily módon jóvátenni – leg-

alábbis az Isten színe előtt – bérelőinek nyúzását? Bárónő a Bánffy lány menyee, fia, Jakab asszonya vala. A falurajzról.)

1834-ben Salbek Jakab 2 társával Arad szabad királyi város díszpolgárává tétetett – ekkor kapta Arad a szabadalomlevelet, polgármester lett Heim Domokos.

1839: népes puszták Csanád megyében: „... Kis-Iratos, Arad vmegye szélén: 259 lakossal, nevezetes ló-, marha- és juhtenyésztéssel. F. U. Szalpek uraság, kinek itt szép lakhelye van” – tudatja Fényes összeírása (amiből mindenképpen gyanús, hogy mindössze ennyi lakost lelt a faluban). (Ekkoriban ennyi – a néphagyomány másfél száz év múlva is igen jól tudja: ’260’ – család élhet itt.)

1842: Kisiratoson bérálja meg Lonovits püspök a helybéli parasztyerekkel együtt az Földes Asszony két unokáját. Mint a plébánia-történet mondja: „Ezen alkalommal béráltatott meg T. ifiu Szalbeck György Úr is kedves testvérel, Malvin kisasszonnyal.”

1843: a földesúr és a község haszonbérleti szerződését az előbbi nevében „néhai Szalbek György özvegye: szül. Török Sofia Asszonyság Uricsalád-jával egyetemben” köti meg, aláírja részükről özvegy Szalbekné, Szalbek Jakab, Szalbek György.

„1844-dik évben ajándékozza meg Petrisi Szalbek Jakab Úr Ő Nagysága Templomunkat egy csinos 45 pengő forintot érő kazulával.” Ugyanezen évben a Földes Asszony három ágyút vásárol az ünnepeken való használatra. (Az egyik díszlövésadásra alkalmas ágyúcska a kisiratosi tájházban látható.)

”Részlet a Kisiratosról szóló LÖNNI VAGY NEM LÖNNI című írói falurajzból

Stefanov Titusz Sever Dan

AZ ARADI TURIZMUS RÖVID TÖRTÉNETE (3.) **KI VOLT CZÁRÁN GYULA?**

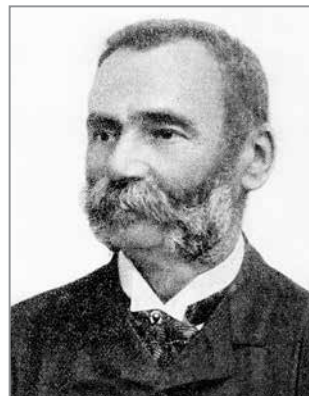

1847. augusztus 23-án született az Arad vármegyei Seprősön Czárán Gergely (1818–1890) és Kapdebo Anna (1827–1864) fiaként, a tájainkon letelepedett harmadik generációs örmény család sarjaként, abban a házban, amelyik napjainkban a Seprősi Polgármesteri Hivatalnak ad otthont.

Gyermekkoráról nem lehet sokat tudni, csupán annyit, hogy boldog és eseménydús volt. Beszélt örményül, magyarul, németül és természetesen románul, hiszen Seprősön román közösség élt,

valamint megtanulta a roma nyelvet is, majd az iskolában a latint. Így a VI. osztály végére már hat nyelven beszélt.

1866-ban földbirtokos édesapja kiveszi az iskolából, és Pozsonyba küldi további tanulmányokra. Ott fejezi be 1869-ben a gimnáziumot.

ziumot kitűnő eredménnyel, első helyen. Hazatérve apja azt sugalmazza neki, hogy a jogi karon tanuljon tovább, mert annak nagy jövője van. Szeptemberben már Budapesten találjuk a jogi karon, teljesítve apja akaratát. Szabadidejében szorgalmasan tanulja a francia és az olasz nyelvet, valamint megismerkedik a zene varázsával, aminek a rabjává válik. Az első évet jelessel végzi, de egy hátsó gondolattal azt üzeni apjának, hogy Bécsben szeretné folytatni tanulmányait német nyelven; valójában a zene fővárosa vonzza.

Az évet itt is jelessel végzi, és teljes erővel készül a következőre, amikor februárban váratlanul megbetegszik himlőben. Ez hosszú időre ágyhoz köti, ráadásul tüdőgyulladást is kap. A himlő mély nyomokat hagy az arcán, ezért élete végéig szakállt visel, hogy elrejtse azokat. Így történt, hogy Czárán nem fejezhette be a jogi egyetemet, hanem haza kellett térnie gyógyulni. 1871-ben így panaszkodik rokonainak: „Hát ide jutottam, ahelyett hogy a törvény paragrafusai között turkáljak, most a földet fogom turkálni, így büntetett meg az Isten.”

A következő éveket olvasással, zenéléssel és kirándulásokkal tölti. Olvasmányai között rátalál K. Nagy Sándor *Biharország* és Adolf Schmidl *Das Bihar Gebirge* (A Bihar-hegység) művére, melyek hatására 1880-ban már ott találjuk a Mézgedi-barlangnál, ahol több napon keresztül méréseket végez, és rajzokat készít. Ezek lesznek az alapjai a barlang első térképének, amit majd újabbak követek, ugyanis Czárán egyre mélyebben hatol a barlangba, sőt felfedezi annak felső szintjeit, emeleit is, amelyek addig ismeretlenek voltak.

A Mézgedi-barlang

Egyre többet utazik Európában: Olaszország, Svájc, Franciaország, Ausztria hegyeivel meg a Magas-Tátrával ismerkedik, bejárja egész Erdélyt. 1886. július 2-án beiratkozik a Magyar Kárpát Egyesületbe. 1889-ben hazajön, hogy szerettei körében töltsen a karácsonyi ünnepeket, de

ezt beárnyékolja édesapja hirtelen jött betegsége, ami ellen nem tud küzdeni, s 1890-ben meghal. A hatalmas birtok (kb. 2000 hold) és a vagyon fele Gyuláé lesz, míg a vagyon másik fele egyenlő részben osztódik el három leánytestvére között.

Ekkortól kezdve a birtok ügyeit intézőjére bízta, és ő csak a Bihar-hegységnek szenteli életét. Hogy közelebb legyen szeretett hegyeihez, Menyházán kibérel a Paradeiser-villát, és itt pihen a téli hónapokban. Az év többi részét kutatásokkal, felfedezőutakkal tölti, főleg Biharfüreden és környékén, ami akkoriban a váradi görög-katolikus püspökség tulajdonában volt. A helybeliek el is nevezték Prikulicsnak. Nem is csoda, hogy a pásztorgyerekek, ha meglátták napbarnított, szakállas arcát, hosszú, vörös szélkabátos alakját, bottal a kezében, szöges bakancssal a lábán, mormogva bandukolás közben (ugyanis számolta lépéseit), hanyatt-homlok menekültek előle.

Menyházán a sétányokat ő építette ki (ma is ezeken sétálunk), és jelzett turistaösvényeket épített ki a környék látványosságaihoz, valamint a déznai várhoz. Ebben az időben lesz a Királyi Magyar Természettudományi Társulat tagja.

1892-ben Biharfüreden megismerkedik Dr. Pethő Gyula geológussal, akit a Magyar Földrajzi Társaság küldött a Bihar-hegységbe, hogy kutatásokat végezzen. Czárán meghívja Menyházára, és innentől kezdve halálig tartó barátság szövődik köztük. Pethő meggyőzi Czáránt, hogy céljai megvalósításának érdekében iratkozzon be a Selmecbányai Erdészeti és Bányászati Főiskolára, amelyet három év múlva, 48 évesen el is végez kitűnő eredménnyel.

1895-ben beiratkozik az Erdélyi Kárpát Egyesületbe (EKE), és Czárán neve elválaszthatatlan lesz az egyesület tevékenységétől.

Ösvényeit lehetőség szerint körtúraként építette ki, hogy a turisták a hazafelé tartó úton is újdonságot lássanak, ne ugyanazt, mint menetben. A munkálatok összes költségét ő maga állta a birtoka jövedelméből, nem kérve anyagi segítséget az EKE-től. Utakat, ösvényeket, hidakat, korlátokat, lépcsőket, kilátópontokat épített, amelyeknek ma már a nyomait is alig látjuk, viszont ma is az ő ösvényeit tapossuk. Mátyás Vilmos (későbbi hódolója) számításai szerint a kiépített útvonalainak teljes hossza 664 km-re tehető.

Természetesen nemcsak építkezésekkel foglalkozott, hanem írással is. Több kötetben is megje-

lentette az általa megálmodott és megélt túrákat (pl. *Kalauz biharfüredi kirándulásokra*, *A Szamosbázár*, *Stâna de Vale-i regék*). Ezenkívül turistanaplót is vezetett, melybe a túrák résztvevői benyomásaikat jegyezték le. Némelyiket ötletes rajzzal, grafikával díszítette. Sajnos az I. kötet a második világháború alatt eltűnt, de a II. kötetet megkaptam 2007 karácsonyán. Könnyek között lapoztam fel a 124 oldalas naplót, amely az 1902–1905 közötti időszakot öleli fel. Jelen pillanatban ez a napló Aradon van biztos kezekben.

Fordította: Siska-Szabó Zoltán

Hitélet

Bátkai Sándor

MIT TEGYEK AKKOR JÉZUSSAL?

„A TI KIRÁLYOTOKAT FESZÍTSEM MEG?” (JÁNOS EV. 19,15)

Egyedi eset a történelemben: a vádlott bűntelen, a bíró igaznak nyilvánítja, kezét mossa, az ítélet mégis halálos.

Jézus csodálatos gyógyításai számos ember szívét mozgatták meg. Sokan hallgatták tanításait, és követték Őt. Miután a sírból előhívta a négy napja halott Lázárt, az emberek nagy tömege kezdte elfogadni, hogy Ő az Istentől küldött Messiás, aki felszabadítja a zsidó népet a római elnyomás alól. Húsvét ünnepe közeledett, és zsidó szokás szerint nagy tömeg zarándokolt fel Jeruzsálembe. Maga Jézus is felment tanítványaival együtt az ünnepre. Az Olajfák hegyének lejtőjéhez érve, a tanítványok nagy serege örömeiben áldani kezdte Krisztust. „Pálmaágakat vettek, és kimentek elé ezt kiáltva: Hozsánna! Áldott, aki az Úr nevében jön, Izrael királya!” A papok, farizeusok szívében forrt a gyűlölet Jézus ellen, és aggódó tekintettel mondták egymásnak: „Látjátok, hogy semmire sem mentek, íme a világ elindult utána.” (János ev. 12,19) A papi fejedelmek arról tanácskoztak, hogy a feltámasztott Lázárt is megölik, mivel a zsidók közül sokan miatta mentek oda, és hittek Jézusban. Következett az utolsó vacsora. Jézus

nagy leckét adott tanítványainak alázatosságból a lábmosás során, majd leleplezte tanítványai előtt az árulót. A vacsora után Jézus tanítványaival együtt az Olajfák hegyére ment, és megvívta a döntő mozzanat előtti nagy imacsatáját. Buzgó imádságában a verejtéke olyan volt, mint a földre hulló nagy vércseppek. Ezt követően Jézus még beszélt tanítványaihoz, amikor a papi fejedelmek a templomőrséggel megérkeztek, hogy Jézust őrizetbe vegyék. Ekkor Jézus szabad elvonulást kért tanítványai számára, majd azzal a mondat-tal, hogy „ez a ti órátok és a sötétség hatalma”, engedte magát megkötözni, és elvitték Őt a főpap házába vallatásra. Miután Jézus egyértelmű kijelentéssel tudomásukra hozta, hogy Ő az Isten Fia, a vallató papi fejedelmek gyűlölete, feszültsége csúcspontra hágott, eldöntötték: a helytartó elé viszik, hogy elkezdjék a hivatalos „Jézus-per”.

Kedves nemzettársaim! Ennek a pernek a során hangzott el Pilátus ajkáról az a mindannyiunk számára folytonosan aktuális kérdés: „**Mit tegyek akkor Jézussal?**” Jelenünk, de jövőnk is erre a sorsdöntő kérdésre adott választól függően alakul!

A bíróságok vagy egyéb kutatócsoportok, valamely fontos esemény kivizsgálása alkalmából elsősorban az esemény szemtanúinak vallomását hallgatják meg. A Jézus-per kapcsán elhangzottak olyan **„aranybetűs igazságok”**, amelyek örök időken át ragyogni fognak.

Iskáriotés Júdás Jézus tanítványa volt több mint három éven keresztül. Élvezte a Mester gondoskodását, a Jézus melletti lét minden örömét. Ő volt a tanítványi csoport pénztárosa. Egy alkalommal, amikor Mária megkenste Jézus lábát drága kenettel, Júdás bírálta, és pazarlónak minősítette ezt az áldozatot. A „szegényekről való gondoskodás köntösébe” csomagolta önző észrevételét. Jézus körül izzott a gyűlölet, a főpapok „vérdíjat” tűztek ki Jézus fejére, mégsem gondolt senki Jézus közeli halálára – még Júdás sem –, őt csak a maga kis haszna érdekelt. Júdás az utolsó vacsoráról eltávozva egyenesen a papokhoz ment, és elárulta Mesterét. Amikor a végkifejletet látta, hogy Jézust halálra ítélték, tettét súlyosan megbánta. Újra elindult, csak hogy bűnbánatával rossz helyre ment: bűntársaihoz! S most ott álltak vele szemben a papok hideg, rezzenéstelen arccal. Akiknek hivatásuk lett volna lelkipondozásban részesíteni a válságba jutott embert, keményen visszavágtak: ez a te „bizniszed”, a te üzleted, itt a lelkedet te vitted a vásárra. Így neveti ki az ördög a „rászedett” embert. Júdásnak villámként suhant át az agyán a Mesterétől tanult igazság: „minden rossznak gyökere a pénznek szerelme!” És a pénzes erszény, amelyet mázsás teherként cipelt addig, repült a papok lába elé azzal a mondattal: **„Ártatlan vért árultam el!”**

Az események peregnek tovább. Jézus Krisztus Pilátus elé kerül, ítélezni kell felette. Jézus nyilvános tevékenysége során találkozott betegekkel, egészségesekkel, gazdagokkal, szegényekkel, utolsó helyzetében két gonosztevő között függött a kereszten. Előtte azonban találkoznia kellett Pilátussal, Jeruzsálem politikai-katonai fejével is. Pilátus jól kezdte el feladatát, hiszen bírói tiszttségében többször is kihallgatta Jézust, majd ismételen kijelentette nyilvánosan: „nem találok benne semmi bűnt.” Pilátust több hatás érte. Egyfelől a „feszítsd meg”-et kiáltó tömeg, másfelől a tudat, hogy a papok gyűlöletből ártatlan, igaz embert adtak kezébe. Sőt, amikor a papok megmondták neki, hogy Isten Fiának nevezte magát, egészen zavarba jött, ezért javasolta a papoknak: ítéljétek el ti Őt, ne a római jog alapján legyen kimondva felette az ítélet. Ezt követően Pilátust még egy megdöbbentő hatás érte. Felesége a per közepet-

te levelet küldött neki: kedves férjem, sok boldog napot töltöttünk már együtt. Sohasem avatkoztam hivatali dolgaiddba. Nem kifogásoltam ítéleteidet. Nyugodtak voltak nappalaim, éjszakáim melletted. De most, most az egyszer, kérlek, hallgass meg! Rettenetes éjszakám volt! Vívódtam, gyötörődtem egész éjszakán. Annak az embernek képétől nem tudtam szabadulni. Akármerre fordultam ágyamban, őszinte tekintetének tengeremély pillantását láttam magam előtt. Éreztem, hogy szívemig hatol! Éreztem, hogy ennek a pillantásnak foglya lettem! Ezért kérlek szépen: **„Ne avatkozz ez igaz ember dolgába!”** Pilátusnak hallgatnia kellett volna valamelyik figyelmeztető hatásra. Nem állt ki Jézus mellett, inkább választotta e világ barátságát. Mindössze annyit tett, hogy nyilvánosan kijelentette, hogy az Úr Jézus ártatlan, és a nép előtt megmosva kezeit hozzáfűzte: „ártatlan vagyok ez igaz ember véréből.” Döbbenettel lehet szemlélni ezt a rendkívüli pert: Jézus, a csodálatos isteni személyiség áll a teremtmény, Pilátus előtt... de hátra van még egy jelenet, amikor Pilátus áll majd Jézus Krisztus előtt, „mert rendelt Isten egy napot, amelyen igazságos ítéletet mond az egész földkerekség fölött egy férfi által, akit erre kiválasztott...” (Ap. csel. 17,30)

A harmadik személy szintén szemtanú: a római százados, a kivégző osztag vezetője. Pogány katona, aki nem valószínű, hogy ismerte a próféciákat. Papirusztekercset talán sohasem tartott a kezében. Hírből esetleg hallott a Jézusnak nevezett különös prófétáról. Számtalan csatában vett már részt, patakban folyt mellette a vér. A korábbi zsidó függetlenségi törekvéseket keményen vérbe tudta fojtani. Reá bízta a kivégző osztag vezetését. S most ez a kemény katonaember végignézte ennek a különös halálraítéltnak utolsó óráit, perceit. A látványtól neki és katonatársainak is földbe gyökerezett a lába: Jézus szó nélkül tűri, hogy a keresztfára szegezzék, sőt imádkozik azokért, akik ezt teszik! A százados az eseményeknek annyira hatása alá került, hogy meglepedkezve magáról kitört belőle a felkiáltás, mint egy aranybetűs igazság: **„Bizony, Istennek Fia volt ez!”**

Drága magyar testvéreim! Nem elég kedvező, igaz megállapítást tenni Jézusról! Az még nem üdvösség! Mert lesz egy olyan nap, amikor maga Jézus „eljön a felhőkön, és meglátja minden szem Őt, azok is, akik átszegezték...” (Jel. 1,7) De ez már az utolsó utáni perc, amikor nem lesz már idő elkérni a bűnbocsánat kegyelmét. A jelen, a ma a miénk. Ma még itt a lehetőség, hogy népünk életében is megismétlődjék az a történelmi csoda, ami

egykor Ninivében megtörtént. Istennek megtérés-re felszólító üzenetét a királytól az utolsó szolgáláig – mintegy százhuszezer lélek – komolyan vette, Isten megkegyelmezett, és nem pusztította el a várost. A Teremtőnek van hatalma ezt 10-15 millió magyar emberrel is megtenni, hogy megnyerjük kegyelmét! Félretéve az ellentéteket, kezet kézbe téve mondjuk el, amit egy kedves énekünk úgy fogalmaz meg:

*„Jövök semmit nem hozva,
keresztedbe fogózva,
meztelen, hogy felruházz,
árván bízva, hogy megszánasz!”*

Igen, az egyedüli esély a túlélésre a mi népünk számára is Jézus keresztje!

Horváth Csaba

A „KOPÁCSOLÁS”

Mi ez a kopácsolás? Azt jelképezi, hogy elnémultak a harangok. De mintha lenne egy dallama... Csak ritmus. Jelent valamit? Biztosan. Amikor gyerek voltam, az iskolában volt egy érdekes játék. És mint a játékok egy része, ez is arra való volt, hogy megtanítson vagy ráébresszen valamire. Le kellett kopogni egy ismerős dalt a padon. Mondjuk a „Tavaszi szél vizet áraszt” vagy a „Boldog születésnapot” éneket. A dallamot le kellett kopogni, és a többieknek ki kellett találniuk, melyik énekről van szó. A harmincegy tanulóból egy sem ismerte fel a „Boldog születésnapot” dallamát. Ezen kicsit elszomorodtam, de nem sokáig, mert a többiek próbálkozása sem volt sikeresebb. Mire jöttél rá a játék közben pap bácsi? Arra, hogy a fejemen ott van a dallam, én ismerem, tudom, de vajon át tudom-e adni másoknak, felismerhető formában? Nem sikerült. Kopácsolásnak hangzott a dallam. Érted? Értem. Kopácsolásnak hangzik ez a deszkaütögetés, mégis van üzenete. Tartalma. Aki megbízta őket, bizonyára tudta, mit jelent. De nem valószínű, hogy azoknak a gyerekeknek, akik ott aprópénzért félóránként váltva egymást kopácsolnak, elmagyarázta volna. Nagypéntek van. Jézus halálának napja. Kicsit szégyenlősen mondjuk, félve, nehogy valaki félreértse, vagy furcsán nézzen ránk, hogy „Jézus halálának ünnepe”. A megváltásunk ünnepe. Nekünk ünnep. Azért, mert Jézus halála számunkra győzelem, ünnep, örömhír, mert győzelem a halál felett. Nem fogunk meghalni? De a tata meghalt. Én láttam. Nem mozgott. A mama azt mondta, hogy csak alszik, de én tudtam, hogy meghalt igazából.

Nemcsak úgy csinálta, mint a filmekben. Elmosolyodtam. Még sohasem hallottam ilyen kedvesen beszélni a halálról, meghalásról. Gyermeki őszinteséggel. Ádám óta mindenki meghal. Értem, pap bácsi. Még te is? Lehetséges, ha nem vigyázok. Nevettünk. De egyszer azt mondtad a templomban, mármint a tiétekben, a tornyosban, hogy Jézus a második Ádám. Ezt nem értettem. Kettő volt belőle? Nem. Nem úgy kettő vagy második. Akkor? Vissza tudsz emlékezni Ádám és Éva történetére? Igen. Azt hiszem. Bár, egy kicsit elfelejtettem. Na! Ki volt neked a papod? Hát nem tanította meg neked? Te voltál, pap bácsi! Akkor ne hozz rám szégyent. Volt egy kert, amit Isten ültetett. Aztán volt a közepén két fa. Az élet fája és a jó és rossz tudásának a fája. Isten azt mondta az első emberpárnak, vagyis Ádámnak és Évának, ha esznek a fa gyümölcséből, meghalnak. Nagyon jó, Kitti! Eddig jól emlékszel. Mi lett tovább? Éva elment, és szakított a fáról? Melyikről? A tudás fájáról. Ki mondta neki, hogy szakítson? Ádám? Nem. A kígyó. A kígyó ki volt? A kísértő. Aztán adott Ádámnak is a gyümölcsből. Jól van. Ezt én tanítottam neked? Igen, pap bácsi. Hol? Itt a fa alatt. Azt mondtad, hunyjam be a szemem, és képzeljem el. Elképzeltem. Éva felébredt egy reggel. Gondolta, visz Ádámnak friss gyümölcsöt reggelire. A kert közepén egy gyönyörű tó volt. Annak a közepén egy sziget. Legalábbis én így képzeltem el. A szigeten volt a két tiltott fa, hogy azért ne lehessen olyan könnyen megközelíteni. Éva beúszott a szigetre. Isten Ádámmal beszélt, amikor megtiltotta a fákról való evést. Azt hiszem, Ádám elmondta

Évának, hogy nem szabad enni a fákról, vagyis csak arról a kettőről nem, de lehet, nem hitt neki, vagy nem volt elég meggyőző. Nem volt elég meggyőző? Ismétetem el a mondatot, mint egy visszhang. Vagy az is lehet, hogy Éva elfelejtette. Elfelejtette. Ismétetem megint elgondolkodva. Érdekes meglátásai vannak. Gondoltam. Szóval szakított a fáról. A kígyó meggyőzte Évát. A kígyók nem beszélnek, pap bácsi. Ezt mindenki tudja. Igazad van, Kitti. Valóban nem beszélnek. Ezt az is tudta, aki leírta a történetet. Lehet, a kígyó nem hús-vér állat volt, az is lehet, csak látomásban vagy álomban jelent meg. De Éva ébren volt. Igen, persze. Nem a látvány, hanem a beszéd győzte meg. A kísértő beszéde, szavai. A kísértés, a csábítás mindig kívülről jön. Nem belülről. Az embert Isten jónak teremtette, nem belőle jön a kísértés. Nem benne van a rossz forrása. Ádám, miután látta, hogy Éva nincs mellette, keresésére indult. Folytatta a történetet Kitti. Meglátta a tiltott fáknál a tó közepén. Megijedt. Utána úszott. Éva már beleharapott a gyümölcsbe. Ádámnak eszébe jutott Isten szava. Meghalsz! Annyira szeretete Évát, hogy ő is beleharapott. Tudta, Éva meg fog halni, nem akart nélküle élni, követni akarta a halandóságba. Bólogattam. Nagyszerűen meséled a történetet. Talán jobban is, mint én. El kellett hagyniuk az Édent, mert nem hallgattak Istenre. Szóval szeretetből fogadta el a gyümölcsöt? Igen, szerintem így lehetett. Mondta Kitti. Akkor megvan a válasz a kérdésedre. A második Ádám. Jézus is szeretetből magára vette az emberek bűnét, hogy ne haljunk meg, hogy Jézussal élhessünk az örökkévalóságban. Isten igazságos. A bűnt meg kell büntetni. Ez volt a halál. De meg akarta menteni a bűnöst. Mi nem tudnánk megmaradni az utolsó ítéletben, bármennyire is jók vagyunk meg szeretetre méltóak. Jézus ezt mondta. Büntess meg engem, Atyám. Meghalok, hogy ők élhessenek. Ezért a második Ádám. Az első Ádám természetete örökletes. A lázadás, az engedetlenkedés, önfejlőség. A második Ádámé is örökletes. Aki hisz Jézusban, a jézusi természetet örökíti tovább lélekben, nem testben vagy testileg, mint a géneket. Amikor ezt a kopácsolást hallom, eszembe jut az az iskolai nap, amikor le kellett kopogni egy dalt. Miért nem ismerték fel a dallamot? Azért, mert én tudtam ugyan a dallamot, de elfelejtettem azt, milyen volt, amikor még nem ismertem. Viszsa kell gondolnom arra, milyen volt, amikor még nem hittem Jézusban. Bejön valaki a templomba, aki semmit sem tud Istenről, Jézusról. Én sokat tudok, és azt feltételezem, hogy mindenki tud

valamennyit róla. Ez olyan, mint amikor hallod a dallamot a füledben. Lekopogod, de a hallgató csak bizonytalan morzejeleket hall. Nem jön át a dallam. Vagyis nem minden esetben. Ezért nem értetted a második Ádám képet. De most már értem. De pap bácsi, amíg nem szakítottak a tudás fájáról, addig nem tudtak semmit? A kérdés jogos. Szép kérdés. De ki teremtette Ádámot? Isten. Agya is volt Ádámnak? Igen. Akkor bizonyára a legokosabb ember volt a Földön, mert százszázalékosan kihasználta az agyát. Nem úgy, mint mi. Gondold el, egy délután nevet adott az összes állatfajnak. Ez időben bele is fér, ha gyorsan beszél. Nevettünk. A tudás fája, ahogy mi használjuk, félrevezető. Ezért kell kimondani: „a jó és rossz tudásának fája”. Kitti, volt valami rossz az Édenkertben? Nem. Minden tökéletes volt, pap bácsi. A jó és rossz tudása fájának gyümölcse arra tette képessé az embert, hogy megismerje a rosszat. Lehetősége volt, és szabadságában állt megismerni a rosszat. Isten nem akarta, hogy megismerjük, mi a rossz, fájdalom, szomorúság, bánat, gyász, betegség, magány. De Ádám és Éva megismerte. Ezt választotta. Jézus, a második Ádám ezt a rossz döntést akarja helyreállítani. Hogy megismerjük a jót, a tökéletest, örököljük a legjobbat, az örök életet. Ezt szabadságunkban áll választani. Mint az első történetben is, ha választod az örök életet, mások is vágyakozni fognak rá. Csak mesélj, vagy kérdezd meg osztálytársaidat, milyen lenne, ha örökké élnének? Mit tennének? Milyen érzés lenne? Milyen terveik volnának? Isten ma is azt akarja, hogy csak jól érezd magad. Boldog legyél. Örvendezz. Soha nem akarta, hogy megismerd, milyen a szomorúság. Érted? Értem, pap bácsi. Ezért kopácsolnak ma. Tudod, mire hasonlít, pap bácsi, ez a kopácsolás? Mire? Szívdobogásra. Mintha Jézus szíve dobogna. Hirdeti, hogy nem tudták megölni a katonák. Ő él!

Kiskapus

A JÓZAN ÉSZ POLITIKÁJA

Szoboszlay Aladár, Temesváron született római katolikus lelkész 1952 novemberéig Pécskán szolgált. Kommunistaellenes tevékenysége miatt, hamis vádak alapján elítélték, majd 33 évesen, kilenc társával együtt 1958. szeptember 1-jén kivégezték.

Vekov Károly, nyugalmazott történész, Szoboszlay-kutató első közlésre felajánlott néhányat a *Szövétnek* részére Szoboszlay Aladár szövegeiből.

Előre látom, olvasóim közül nem egy lesz, aki kifogást fog emelni az első fejezetekkel kapcsolatban, azon a címen, mi közünk nekünk, magyaroknak a francia páholy machinációihoz? Lesznek olyanok is, akik a fenti oldalakon a katolikus papnak tajtékzó dühét fogják a sorok között kiolvasni az egyházellenes páhollyal szemben. És lesznek olyanok is, akik azzal fognak vádolni bennünket, hogy mi keresztény szocialisták a páholy demokratikus társadalmi vívmányait s a népek közti szolidaritást célzó eredményeit akarjuk letagadni. Illetve a történelem kerekét visszafelé forgatva be akarjuk gubóztatni Magyarországot egy konzervatív nemzeti állam elkorhadt burkolatába... Ha ezt a konklúziót vonnám le az előző 300 év történelméből, akkor magam is azt állítanám, sem én, sem pártom nem érdemel meg egy talpalatnyi területet sem a politikai tribünön. Ami rossz volt, azt elvetjük, de végletekbe nem fogunk esni. A fent említetten kívül van azonban még sok minden, amit az elmúlt 300 év történelméből, ha tesszik, ha nem, konklúzióként le kell vonnunk.

Először is szabad legyen tisztázni: mi közünk nekünk a szabadkőműves páholy történelméhez s terjedéséhez? Kossuth 1848, demokratikus vívmányok... A keresztény törvények s erkölcsök demoralizálása, Rákosi, éhezés, börtön és szabad szerelem! A mi történelmünk 300 év óta épp oly része a páholy történelmének, mint Franciaország történelme. Megpróbáltam Magyarországot csak közép-európai viszonylatban tárgyalni, a kép azonban nem lett volna tökéletes. Magyar történelem! Uraim, mit értenek Önök ez alatt? Talán Szent Istvánt, Rákóczit, helyes! De modern magyar történelmünk nekünk nem volt. Az utóbbi 300 évben nekünk volt: Habsburg-történelmünk, szabadkőműves történelmünk, zsidó történelmünk. Szálasi-német történelmünk, Rákosi-orosz történelmünk. S most talán lesz pán-európai történelmünk, hogy ez amerikai, angol, zsidó, szabadkőműves vagy később újra német lesz? Válogathatunk, csak arra vigyázzunk, hogy a sajátunkról

ne feledkezzünk meg. A mi magyar történelmünk az, amelyet Szent István fektetett le már ezer évvel ezelőtt. Ez a történelem, ha nem maszatoljuk össze nemzeti túlkapásokkal, akkor az itt lakó többi népnek is történelme lesz, úgy, mint régen volt. Akkor ez a történelem *servatis-servandae*¹ szépen beleillik mind egy közép-európai konfederációba, mind Pán-Európába, anélkül hogy újra öngyilkosságot követnének el.

Ez volt az egyik cél, amiért az elmúlt 300 év páholy történelmét vázlatosan ismertettem.

A másik pedig: az a történelem, s úgy, amint az iskolában tanultuk, az jó lehet egy libapásztornak, de nem politizáló embernek. Az eddigi oknyomozó történelmek sem kielégítőek egy politikusnak. Mert az államférfit elsősorban nem az érdekli, hogy mi történt, az sem, hogyan történt, hanem főképp az, hogy miért történt. S erre a „miért”-re kellett a tiszta választ megadni. Ezt pedig úgy lehetett csak, hogy legalább néhány lapon keresztül a kulissza fátylát félrelebbentjük. Egy politikus, aki nem ismeri, vagy felületesen ismeri csak a történelem csínját-bínját, az felületesen is fog politizálni. Azután nem értenék meg saját híveink sem, még kevésbé a tömegek keresztényszocialista programunkat, ha nem lenne átfogó, mélyreható s történelmi távlatokba beleépítve. A harmadik ok, amiért politikai programíráshoz történelemre is szükség volt, az, hogy óvatosságra intsük a magyar politizáló közönséget. Honnan jöhetnek a veszélyek, s kik azok, akik becsaphatnak minket. Természetesen az előadottakból jósolni nem lehet..., hogy mit fog a páholy s a keresztényellenes világ tenni, azt biztosan nem tudom. De hogy az elmúlt eseményekből mire lehet, s mire kell következtetni, azt már megtanultam.

A páholynek keresztényellenes politikája az elkövetkező időkben türelmes lesz. Körülbelül 20 évig. Ezt a türelmi helyzetet a szabadkőműves páholy a kommunizmus bukása után kénytelen lesz vállalni. Vállalni fogja és tudja is, mert meg van hozzá a kellő tartaléka. Aki ugyanis azt hiszi,

a Szovjetunió és csatlósai eltűntek nyomtalanul, azok tévednek. Az elnyomás idején a lakosság 90-95%-a kommunistaellenes volt, kolhozellenes, AVO-ellenes, pártellenes, ez tény. De a lakosság számos része, elsősorban a fiatal generációk nem voltak ellenfelei a szabad szerelemnek, az erkölcsrombolásnak, léhaságnak és sok mindennek, amit mi keresztények szentnek nevezünk. A templomok zsúfolva voltak, zsúfolva voltak azonban a bárók is. És vizsgálják csak meg a fiatal generációk keresztény világnézetét, bizony nem nagyon mély. Ez a páholy tiszta haszon a kommunizmusból. Emberek, akiket ők később fel tudnak majd használni. A francia forradalom viszályai és gyilkosságai néhány évvel a forradalom után megszűntek. Az egyháznak is engedélyeztek egy kis munkaterületet, de az egyház Franciaországban évszázadokon át csak tengődött. A francia nép pedig a demoralizálás után degenerálódott is. Amit nekünk „engedélyez” a páholy, az a lassú haldoklás. Vagy felvilágosodik a nép in concreto² valláspótlóhoz nyúl, mint pl.: a spiritizmus³, vagy idővel újra szembekerülünk egymással. Titkos működése miatt a páhollyal név szerint valószínűleg nem kerülünk szembe. A nyílt harc számunkra ma kész vereséget jelentene. De lesznek parlamenti küzdelmeink a páhollyal, különböző politikai pártokon keresztül. Nem a páholy fog szembeszállni velünk, hanem a szoci-

áldemokrácia, vagy a szabadelvű párt, vagy talán egy második ártatlan ideológiával egyelőre nem is foglalkozó polgári vagy agrárpárt. Az ideológiát kesztyűs kézzel majd a hatalomátvétel után érvényesítik velünk szemben.

Hogy a keresztény emberek mennyire naivak a politikában, példa erre a keresztény politika Amerikában. USA lakosságának 90%-a keresztény, s ők mégis vallásszabadságuk biztonságát a szabadkőműves kormánytól várják. Persze keresztény állameszméről még álmodni sem mernek. Vallásszabadságuk, az van, de a páholy garanciája főképp e téren nem jelent valami szilárd biztonságot. Hogy miért nem szervezkednek politikailag is? Pedig most még lenne idejük. A páholy egy napon megkezdheti az erős kéz politikáját, hiszen ilyesmire már volt példa a szabadság hazájában is... Ez nem fog bekövetkezni, mert a két nagy párt közül egyik sem akarja lejáratni magát. De utóvégre a páholy a kettő közül az egyiket csak feláldozhatja. S ha tegyük fel, az egyházellenes politikában e kettő közül az egyik elvérzik, a lejáratott párt szabadkőművesei szépen átsétálhatnak...

¹megtartva a megtartandókat (lat.)

²valójában, ténylegesen (lat.)

³transzcendentális jellegű hit, ill. tanítás, mely szerint kapcsolatot teremthető az elhunytak lelkével

Kett Groza János
grafikái

Fiegel Erzsébet

EMBERI MINŐSÉGEK

*„Háromszoros a kapu, mely a lélek romlására nyílik:
vágy, indulat és kapzsiság. Kerülni kell ezért e hármat.”*

(Abhinavagupta: Gitarthasamgraha)

Az ind-hindu hagyomány korszakokra vonatkozó tanításai, azon kívül, hogy a világban megjelenő időbeliség minőségére vonatkoznak, emberi minőségek jelölői is. Kasztrendszerük, nevezik még varnáknak is, ami színeket is jelent, az emberek tudatfokozatainak minőségbeliségét is jelzik.

A legemelkedettebb, a legnemesebb tulajdonságok birtoklói mindig a brahmanák, a papi kaszthoz tartozók.

Az ember időbe vetettsége, saját centrumának elhagyása következtében oly mélyre süllyedt, hogy szinte alulmúlja önmagát.

A jelen kor embere, de hangsúlyosabban a modern ember, szellemi szempontból mára olyan jellembeli és kvalitásbeli karenciákkal él, hogy a legalacsonyabb rendű kaszthoz tartozók tudati színvonalát is alig éri el.

Ezt a minősíthetetlen embertípust a tradíció pasunak nevezi. A pasu szanszkrit szó, jelentése: áldozatra szánt háziállat. Pórázon, pasán rángatott áldozati állat. Az az embertípus, akit a hagyomány ebbe a kategóriába sorol, olyan életet élő ember, akinek életvitele ezzel analóg. Vagyis kötfékeken vezetett (megvezetett).

Ennek diametriális ellentéte a Pasupati, a pasuk ura, a görögöknél a theos. A görögök ugyanis az isteni létet reprezentáló embertípust theosnak nevezték.

Az ennél alacsonyabb kvalitásokkal rendelkezők voltak a hemitheosok, más néven a héroszok. Egyébként az archaikus görög nyelvben a héroszt még vérosznak is nevezték. Ez összefügg a latin vir kifejezéssel, ami igazi férfit jelent, valamint a szanszkrit virá szóval, amely a heroicitásnak, a hősiességnek a kifejezője.

Láthatjuk, hogy az emberi minőségek, tudatbeli színvonaluk is egy hierarchikus rend szerint tagolódnak. Mindaz, amit a mai modern ember aktualitásában magában hordoz, szellemi szempontok szerint igen alacsony színvonalat képvisel. Mára már a pasuság vált általánossá, s alig-alig találkozhattunk igazán jellemes emberekkel. Ahogy

a társadalmak, államiság esetében is láthattuk, a minőséget, a valódi értéket háttérbe kényszeríti a mennyiség utáni hajsza.

S akkor mit lehet tenni? – tehetjük fel a kérdést.

Ha a szellemiség mindenekfelettségét tartjuk szem előtt, ha isteni mivoltunk fel- és megismerésére törekszünk, ami mindenkor elengedhetetlen követelménye ittlétünknek, akkor csakis az igazi értékek mellett kell kiállnunk!!!

A tradíció szerint a sursum vivere, a felfelé élni, a forrás irányába fordulni az egyetlen kivezető út ebből az emberalattiságból.

A sursum vivere egyébként azt a jelentést is hordozza, hogy önmagam felé, isteni mivoltom irányába fordulva élni! Ez viszont önmagam legmagasabb, legnemesebb isteni lehetőségeimnek a megvalósítása! Mindez azt is jelzi, hogy bennem jelen van potenciálisan mindaz, ami aktuális önmagamnál magasabb, de az is, ami potenciálisan aktuális önmagamnál jóval alacsonyabb rendű.

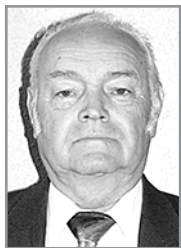
Ha tehát a sursum vivere elvét követjük, egyébként is az egyetlen lehetséges leglényegesebbet, akkor az istenemberi mivoltunk irányát jelöljük ki magunk számára. Ha a lefelé élés elve a meghatározó számunkra, akkor a pasuk útját járva az emberalatti minőségtelenség lesz a meghatározó.

A szellemi ember jellemzője, hogy felfelé tekint. Isten felé él, és önnön önmagafeletti lehetőségeinek a megvalósítására törekszik.

Nehéz és kockázatos út!!!

Természetesen lehet lefelé is élni, emberi mivoltomat alulmúlni. Ez a könnyebbik lehetőség. Ezen az úton való járás következménye viszont katasztrofális! Maga az önelvesztés.

Megfontolandó, de ugyanakkor létfontosságú a jelenkor embere számára, hogy melyik irányt választja földi utazása során. Hiszen, ami az ember és az élet felettivel szemben működik, az egy idő után már az étellel és magával az emberrel is szembefordul, és eltapos minden értéket.

Dr. Vajda Sándor

KÉTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT SEMMELWEIS IGNÁC, AZ ANYÁK MEGMENTŐJE

*„Felfedezni annyit tesz, mint látni, amit mindenki lát,
és közben arra gondolni, amire senki.”*

(Dr. Szent-Györgyi Albert)

Napjainkban, ha egy családban gyermek születik, az rendszerint örömmel teli idő mindenki számára, és boldogan viszik haza a babát és mamát. Régen sok anya halt meg egy-két héttel a szülés után a „gyermekágyi” vagy „puerperális” láznak nevezett megbetegedés következtében, amelynek jellemzői: magas láz, alhasi fájdalom, a medence szöveteinek vízenyője, tályogképződés, hashártyagyulladás, szepszis, delírium, szívelégtelenség. Ennek a végzetes kórnak felismerője, tudományos kutatója volt Semmelweis Ignác, a magyar orvostudomány egyik legnagyobb alakja, aki 1818. július 1-jén született Budán. A várbeli katolikus gimnáziumba járt, éles eszű, kitűnő tanuló volt. Egyetemi tanulmányait 1837 őszén (apja utasítására) a bécsi jogi fakultáson kezdte, majd még ugyanabban az évben átiratkozott az orvosi karra. Az első évet ott végezte, a másod- és harmadévet Pesten, a 4–5. évfolyamot ismét Bécsben, s 1844. május 21-én ott kapta meg orvosdoktori diplomá-

ját, valamint a szülésmesteri oklevelét, majd egy évvel később sebészdoktorrá avatták. Diplomái megszerzése után tanársegédi állást kapott a bécsi közpórház szülészeti klinikáján.

Bécsben a szülésetet különválasztották. Az I. számú osztályon történt az orvostanhallgatók képzése (akik rendszeresen boncoltak, és az anatómiai gyakorlatról mentek a nőgyógyászati órára), s itt az orvosok és a diákok vezették le a szülést. Ezen az osztályon a nők 10%-a halt meg gyermekágyi lázban. A II. számú osztályon a bábák asszisztáltak a szülésnél (akik nem vettek részt boncolásokon), itt az anyák 3-4%-ánál jelentkezett a puerperális láz. Több bizottság is próbálta feltárni a tragédiák okát, ám nem túl sok eredménnyel. Az egyik törvényszéki orvos a boncolásnál használt szikével véletlenül megszúrta az ujját, és Semmelweis megfigyelte, hogy a sérült és rövidesen elhunyt orvoson ugyanazok a tünetek fejlődtek ki, mint a gyermekágyi lázban szenvedő

Semmelweis Ignác**Semmelweis professzor és a kötelező kézfertőtlenítés**

anyáknál. Tehát a halál oka a fertőzés, amelyet a „hullaméreg” okoz, és a mérgező anyag a boncteremből érkező orvosok és diákok kezéről került a nők szervezetébe. Nem a vérmérgezés tényének felismerése volt a nagy teljesítmény, hanem annak megértése, hogy a boncolást végzők kezén ott van a fertőző anyag, csak seb kell hozzá, hogy a vérpályába jusson. Semmelweis volt az első, aki felismerte, hogy a gyermekági láz nem önálló kór, hanem fertőzés következménye, és az a fertőzött kezekkel terjedhet. Több vegyszer kipróbálása után 1847 tavaszán a klórmeszet választotta fertőtlenítőszernek. Kötelezte az orvosokat, az orvostanhallgatókat és az ápolószemélyzetet a szülészeti osztályokra történő belépés előtt klóros kézmosásra, de előírta az egyes betegek vizsgálata közötti klóros kézmosást is, ami könyékig, körömféig végrehajtott, negyedórás procedúra volt. Intézkedései rendkívül népszerűtlenek voltak, kollégái pedig nem vették figyelembe azt a tényt, hogy a gyermekági láz a kézfertőtlenítések után az orvosok szülészeti osztályán kisebb lett mint a bábakén.

1848 tavaszán Semmelweis több társával együtt tagja lett a bécsi forradalmi Nemzeti Gárdának, de ettől függetlenül hivatását folyamatosan gyakorolta. A bécsi közkórházban nem hosszabbították meg a szerződését, így az osztrák orvosok megszabadultak a kényelmetlen magyar kollégájuktól, aki Pestre költözött, ahol 1851-ben a Rókus Kórház főorvosának, majd 1855. július 18-án a szüléset és nőgyógyászat professzorának nevezték ki a Pesti Tudományegyetemen. Kiváló sebész is volt, a pesti klinikán elsőként végzett petefészekműtétet és másodikként császármetszést.

Felfedezését és az aszeptikus eljárással elért eredményeit csak barátai hosszas unszolására publikálta az *Orvosi Hetilapban* *A gyermekági láz kóroktana* címmel. Ezzel a problémával foglalkozott *A gyermekági láz kóroktana, fogalma és megelőzése* című könyvében is, amely 1860-ban jelent meg német nyelven. Rendszeresen publikált az *Orvosi Hetilapban*, vezette a szülészeti és gyermekgyógyászati rovatot, majd szerkesztette a *Nő- és Gyermekgyógyászat* szakmai mellékletet. Nagy hangsúlyt fektetett az orvosok továbbképzésére, de főleg a fiatal orvosok képzésére. Tervei között szerepelt egy szülészeti és nőgyógyászati tankönyv kiadása is.

Már évekkal halála előtt magatartásában furcsaságok mutatkoztak. A felfedezése óta kialakult súlyos önvád mellett, a személyét, eredményeit ért támadások még jobban próbára tették megvi-

selt idegrendszerét, s deviáns viselkedése miatt a döblingi elmegyógyintézetbe utalták, ahol 1865. augusztus 13-án elhunyt. Földi maradványait 1891-ben Budapestre hozatták, és családjának sírboltjába helyezték, majd 1965-ben új sírba tették, szülőházának udvarában, mely jelenleg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak ad helyet.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem 1969-ben, hosszú folyamat eredményeként vette fel egykori tanárának a nevét. Semmelweis Ignác gyermekági lázzal kapcsolatos felfedezéseinek 1847–1861 között nyomtatott formában megjelent egyes dokumentumait 2013-ban az UNESCO a világemlékezet részévé nyilvánította. A *Magyar Közlönyben* olvasható az a határozat, hogy a kormány a 2018-as évet Semmelweis Ignác emlékévé nyilvánította azzal a céllal, hogy méltó módon emlékezzenek meg „az anyák megmentőjéről” születésének kétszázadik évfordulóján. A magyar szüléset ma – az orvostörténész Fielding H. Garrison idézve – „az orvostudomány egyik mártírjának tekintjük, a legragyogóbb nevének egyikének, aki nek minden szülőnő tartozik valamivel.”

Semmelweis Ignác szobra

Rogoz Marianna

NAGY ÖRÖMET SZEREZNI EGY KIS ÖSSZETARTÁSSAL

Sokféleképpen lehet örömet szerezni. Csak akarni kell!

Boldogság töltötte el azokat a kisdiákokat, akik a Szivárvány-házba jártak a 2000-es évek elején, és a csikys diákok ellátogattak hozzájuk együtt tanulni, játszani. Mivel ez heti rendszerességgel történt, a kicsik mindig nagyon várták azt a napot, amikor nagyobb diájkaink felügyelete mellett együtt tölthetik délutánjaikat. Ugyanakkor az önkéntes „nevelők” is lelkesen mesélték előző napi élményeiket, tapasztalataikat iskolánk folyosóin.

Vidám, sugárzó arcocskákat láttunk akkor is, ha karácsony vagy húsvét tájékán az adományokkal, ajándékokkal, üzenetekkel ellátott és gondosan becsomagolt cipősdobozokat átadhattuk a gyermekotthonban nevelkedőknek. Ezt a hagyományt is, most már hosszú évek óta, rendszeresen ápolják diájkaink.

Nagy elégtételt jelentett az az eredményes sütívásár is, amelyet azért rendeztünk osztályommal, hogy támogatni tudjuk egyik tizenkettedikes társukat, akinek anyagi nehézségei voltak. A finom sütikből befolyt összegből jutott emlékalbumra, sőt a bankett vigasságaira is.

Szintén sikeres volt 2000 őszén, az akkori nyolcadik osztályosaimmal megszervezett jótékonyági előadás a minorita kultúrházban. Mivel a ciklust záró osztálynak mindig sok kiadása van, egyénileg kis összegekkel tudtunk volna hozzájárulni az akkor hetedikes Erdélyi Brigitta orvosi ellátásához. Az agydaganattal diagnosztizált, s már akkor egyensúly- és látászavarokkal is küzdő kislány megsegítésére tartott előadással minden elképzelést felülmúló, hatalmas összeget sikerült összegyűjtenünk. A változatos, sokszínű műsor után a szülőknek átadtuk az adományt. Sajnos, azóta semmit sem tudunk a kislányról.

Ez elszomorító ugyan, de nem szabad abba a hibába esni, hogy azért nem próbálunk meg másnak is segíteni, mert egyszer nem kaptunk visszajelzést.

Sőt, még akkor sem hátráltam meg, amikor a legutóbbi, március 12-i tevékenység szervezése során egyesektől azt a kérdést hallottam: Miért

pont mi? Illetve eléggé fanyaron az is elhangzott: Milyen színvonala lesz majd? Hát nem az Oscar-díjra jelöltetjük magunkat, gondoltam, és készültünk tovább.

Igen, emberek vagyunk. Nem mindig tudjuk, vagy nem akarjuk elfogadni azt, amit más kezdeményez. Sőt, mi több, támogatni sem fogjuk, még csak a jelenlétünkkel sem. Kíváncsiságból sem.

Ennek ellenére, a Hanna orvosi ellátásának támogatására megrendezett és süтивásárral is egybekötött előadásról, a visszajelzések alapján elmondhatjuk, hogy színvonalas és eredményes is volt. Hála és köszönet az összefogásért azoknak a kollégáknak, diákoknak, szülőknek, akik szabadidejüket feláldozva készültek és részt vettek a rendezvényen.

Megható volt látni, milyen lelkesen szavaltak diákjaink, valamint énekeltek egyénileg vagy kórusban, modern dalt vagy népdalt. A táncosaink előadása is változatos volt, mivel előadtak modern táncot, mazsorett produkciókat és néptáncokat is. Sugárzott az arcukról az öröm. Boldogan vettek részt a jótékonyági akcióban a legkisebektől a legnagyobbakig.

A rengeteg süteménynek, amit a szülők elkészítettek és behoztak, nagy keletje volt. Mindegyik nagyon ízlett a közönségnek, finomak voltak. Köszönet érte!

A csúnya időjárás, szakadó eső, dörgés, villámlás ellenére dísztermünk megtelt. Volt csikys diákok szülei is eljöttek, valamint nyugalmazott

pedagógusaink is. Részt vettek, támogatták az eseményt, mert úgy érezték, ott a helyük, együtt kell lennünk, segíteniük kell.

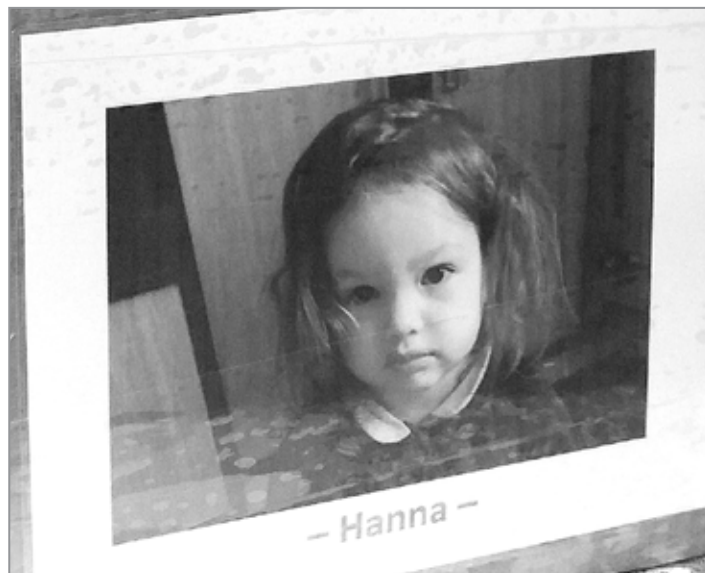
Összetartásunkat, segítő szándékunkat ismét bebizonyítottuk a fantasztikus csapatmunkával. A tenni akarás, a kislány gyógyulásának reménye szinte bizsergett a levegőben. Hihetetlen hangulata volt az előadásnak.

A nagymama könnyek között, elcsukló hangon, meghatódva mondott köszönetet a rendezvény végén.

Részünkéről ennyit sikerült tenni. Reméljük, hogy az összegyűjtött és a megadott bankszámlára átutalt több mint kilencezer lej hozzájárul a sikeres gyógyuláshoz.

Továbbá bízunk az orvostudományban és a hároméves Hanna erős szervezetében, hogy sikerül leküzdeni ezt a csúnya, alattomos betegséget.

Pár év múlva, mint előkészítő osztályos diákot, egészségesen szeretnénk látni iskolánkban!

Matekovits Mihály

TANFELÜGYELET RÉGEN ÉS MA (I.)

Tanfelügyelő: a népoktatásügyi igazgatásban a főhatóság által kinevezett ellenőrző, irányító, intézkedő tisztviselő.

A királyi tanfelügyelő állami tisztviselő, rendszeren egy-egy megye és területén lévő városok népoktatásügyével foglalkozik. Kerületének valamennyi népoktatási intézményében rendszeresen megvizsgálja a törvények és rendeletek végrehajtását,

a tanítás menetét és eredményeit, az iskolai épületek és felszerelések állapotát, szakszerű útbaigazításokkal előmozdítja az iskolai nevelés állandó javulását. Tapasztalatairól rendszeresen jelentést tesz a miniszternek. Segítői a segéd tanfelügyelők, a tollnok és az iskolaigazgatók.

Az egyházi tanfelügyelőt a római katolikus egyházban a püspök nevezi ki, hatáskörét is ő álla-

pítja meg. A protestáns egyházak iskolai tanfelügyelőit az egyházmegye lelkészeiből választják, segítők a tanítók sorából kerülnek ki.

A fenti meghatározások százévesek, a magyar vallás- és közoktatási miniszter egy 1919-es rendelete¹ tartalmazza őket. De csaknem hasonló szöveget tartalmaz az 1923-as román tanügyi törvény is, amely, természetesen némi fogalmi változással, ma is érvényes Romániában. Magyarországon ugyan a tanfelügyelőségek megszűntek, de a tanfelügyelet nem, még ha más kifejezéseket használnak is megnevezésére. Az Európai Unió legtöbb országában létezik tanfelügyelet különböző megnevezésekkel. A legtöbb országban a helyi (vagy tartományi) önkormányzatnak van tanügyi osztálya, ezek munkatársai sajátos pedagógiai képesítésekkel rendelkező oktatási szakemberek.

Úgy a román, mint a magyar irodalomban olvashatunk iskolai látogatásokról. Eminescu is egy ideig, más kereseti lehetőség hiányában, Ion Creangă ösztönzésére tanfelügyelő volt, de nem szerette ezt a munkát. A magyar szakirodalomban sokat olvashatunk a hospitálásról, amikor a királyi tanfelügyelő vagy maga a püspök látogatott el az iskola osztályaiba. (*Hospes* latin szó, magyarul vendéget jelent, s ez az osztályban lehetett akár az igazgató vagy más tanító.²)

A Habsburg Birodalomban Mária Terézia 1777-ben kiadta a *Ratio Educationis* című rendeletet az új nevelési és tanulmányi rendszerről, mely az egész oktatásügyet az elemi iskoláktól egész az egyetemig államilag rendezte. Ez a rendelkezés az összes iskolaügy feletti legfelsőbb felügyeletet a koronára ruházta. Budán és Zágrábban tanulmányi bizottságokat szerveztek. Az országot 9 kerületre osztották, minden kerületbe egy-egy királyi főigazgatót neveztek ki, melléje pedig a triviális és normális iskolák számára szakértő felügyelőt rendeltek.

ARAD vármegye a kiegyezést (1867) követő népoktatási törvény alapján lett királyi tankerület, addig a nagyváradihoz tartozott. Ennek tanfelügyelői sorban Hofbauer Sándor, Gajdos József, Kerner Péter, majd a leghosszabb ideig Varjassy Árpád voltak.³

Gyökeres változás az iskolai életben 1919-től következett be, majd a háború után az 1948-as román tanügyi reform hozott újításokat, amikor a felekezeti és a magániskolákat államosították, minden oktatási intézmény a tartományi, rajoni, majd a megyei tanfelügyelőségek hatáskörébe került.

1959-ben a román Oktatási Minisztérium egyseges, vastag jegyzőkönyvkötetet küldött minden

iskolába, óvodába, s attól kezdve kizárólagosan csak oda kerültek be a tanfelügyelői jegyzőkönyvek. Ide a tanfelügyelő kézzel írta be az általa észlelteket, valamint a javaslatokat. Csak később, a nyolcvanas években „kényelmesedtek el” egyesek, s legépeltek vagy lediktálták a szöveget, és azt beragasztották a jegyzőkönyvbe. Nagyon sok iskolában, ahol kevés látogató volt, most is még ezt, a közel 60 éves tömböt használják.

Érdekes ma belelapozni ezekbe az iskolai jegyzőkönyvkötetekbe. Miután átböngészttem néhány Arad megyei magyar (vagy magyar tagozatú) iskola hatalmas (misekönyv nagyságú) köteteit, megosztok az olvasókkal néhány érdekes észrevételt. Átnéztem az aradi 1-es Általános Iskola, az ágyai, a kisiratosi, a nagyiratosi, a majláthfalvi, a fazekasvarsándi, a simonyifalvi, a kisperegi és a zimándújfalui általános iskolák, valamint a Pécskai 2-es számú Középiskola, majd Általános Iskola jegyzőkönyveit.

Elöljáróban meg kell jegyeznem, hogy az adott hatvan évet három részre kellett osztanom a szövegek megítélésében. 1959 és 1968 között tartományi és rajoni rendszer volt a közigazgatásban, 1968-ban következett be a megyésítés (a felsorolt iskolák ekkor mind Arad megyéhez kerültek), majd 1990-től más szemszögből vizsgálták az iskolák és a tanszemélyzet tevékenységét.

1968-tól az Arad megyei Tanfelügyelőség hatáskörébe tartozik a megye iskoláinak, óvodáinak felügyelete, s természetesen ez vonatkozik a magyar tannyelvű oktatási intézményekre is. Az elmúlt fél évszázadban mindig volt magyar nemzetiségű helyettes főtanfelügyelő a Tanfelügyelőségen (sorrendben Réhon József, Szilvay Julianna, Czeglédi József, Kovács István, Matekovits Mihály és Pellegrini Miklós), de néha volt magyar nemzetiségű tanfelügyelő is (Printz Pál, Erdélyi Károly, Scherer Lajos, Szilvay Julianna, Mézes Ibolya). Az ő feladatuk volt az önkéntes segítők megbízása, akik a megfelelő, magyar nyelvű szakfelügyeletet ellátták az óvodákban, iskolákban.

Felhasznált könyvészet:

¹Révai Nagy Lexikon 17. kötet, 1925.

²Idegen szavak szótára, Tinta Könyvkiadó

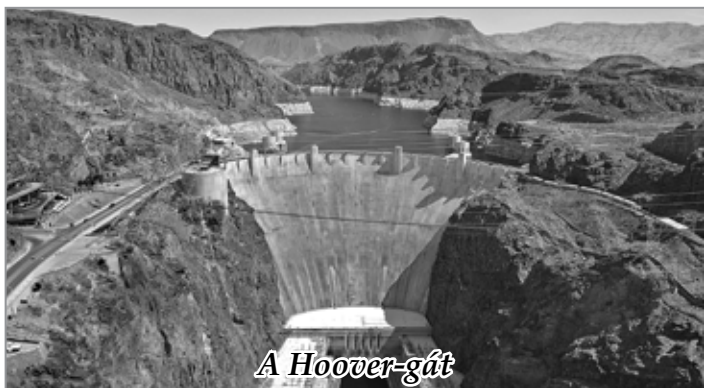
³Kehrer Károly: *Arad vármegye és Arad sz. kir. város népoktatásügye*, Arad, 1910.

Koreck Aladár

A KASZINÓK VÁROSA

A kaliforniai nyár kellős közepén elhatároztuk, hogy autós túrára megyünk San Francisco, Las Vegas, Grand Canyon úti céllal. Első megállónk a Hoover-gát volt, amely 1936-ban épült, és a világ egyik legnagyobb gátja. Nevada és Arizona államok határán helyezkedik el, a Colorado folyón. Öt évig építették az akkori idők legmagasabb szintű technológiájával.

A Hoover-gát

A gát meglátogatása nekem, mint a beton és az előre gyártott betonelemek specialistája, nagyon sokat jelentett. A munkálatok fázisokban folytak: folyóelterelés, vízmentesítés, alapok kiásása (millió földforgatással) és a betonozás, amely különleges technikával egy óriási tömb megalkotását eredményezte. A technikai felszerelések közé tartozott a tizenhat óriás turbina. A tömb, elsőként a világon, egymásba illő, trapéz alakú, előre gyártott betonoszlopokból állt, amelyekbe hűtőcsöveket helyeztek, amivel befolyásolták a beton megkötése közben a hőt, és így sikerült teljes megkötést elérni, s csak utána szedték ki a csöveket.

A gát megoldotta a folyószabályozást egy hosszú szakaszon, az édesvízellátást és az áramszolgáltatást sok millió embernek. A gát és környéke turistatömegeket vonz, akik a látogatóközpont vezetésével különleges sétákon vehetnek részt a gát tetején.

Összehasonlítva a gátnál alkalmazott technikai bravúrokat a romániai helyzettel, elmondható, hogy körülbelül harminc év lemaradásban voltunk az előre gyártott betonelemek előállításában,

és csak az ötvenes években alakult az első ilyen gyár Bukarestben. Mint aradi patrióta, büszkén állíthatom, hogy a második gyár, mely előre gyártott betonelemeket készített, Aradon kezdte meg a működését, megelőzve még Temesvárt is. A betonelemek gyártásának felfuttatásában személyesen is részt vettem.

Las Vegas felé tartva áthaladunk a hírhedt Death Valley-n, ahol a hőmérséklet majdnem mindig 50 Celsius-fok fölött van. Az autó ablaküvegei annyira felforrósodtak, hogy szinte sütöttek. Egyikünk kiszállt, hogy frissítőket vegyen, de néhány lépés után tántorogni kezdett, mint akit fejbe vágtak, majd nagy erőfeszítésekkel visszatért a légkondicionált járműbe. Rögtön elindultunk, otthagya a pokol bejáratának is beillő helyet.

Las Vegas, a város, amely sosem alszik

Már öreg este volt, amikor megpillantottunk a távolban egy nagy fényességet, ami csak Las Vegas lehetett. Nemsokára fényzőn közepette robogtunk kiválasztott szállodánk felé, amely a Sztratoszféra Hotel volt, amiről csak annyit tudtunk, hogy egy torony tartozik hozzá, amelynek a százkettedik emeletén forgó étterem van, ahol étkezés közben látható a város teljes panorámája.

Az éjszakai óra ellenére a hőség olyan nagy volt, hogy elhatároztuk, nyugovóra térünk.

Már útközben is, de a hotel ablakain keresztül még inkább lenyűgözött az a fényár, amiben az egész város úszott, de ez nem volt meglepetés, hiszen a NASA többször is közhírré tette: Las Vegas fényeit még az űrből is lehet látni.

Az éjszakai Las Vegas

Száz év sem telt el ezen különleges város alapításától a nevadai sivatagban, amelynek eredeti neve a spanyol időkben Vegas, azaz rét volt. Felépülésére csak az Egyesült Államokhoz való csatlakozás után került sor a 19. század közepén, egy faerődítmény formájában, a Salt Lake City felé vezető út biztosítására. Évtizedek múlva a mormonok betelepülésének köszönhetően a 20. század elején vált várossá Las Vegas néven.

A sors fintora, hogy a világ egyik legbigottabb és legfurcsább szektájának köszönhetően legalizálták 1931-ben a szerencsejátékokat. Újabb tizenöt év és egy győztes világháború kellett ahhoz, hogy a maffia felismerje a korlátlan lehetőségeket. 1946-ban Bugsy Siegelt bízták meg az első luxus-hotel felépítésével, és ezzel kezdetét vette a város átalakulása, megépült a híres sugárút, a Las Vegas Strip, és rövid időn belül számtalan hotel.

Fontos momentumként említik a Délibáb kaszinó-hotel megnyitását, ami egybeesett a szerencsejátékok teljes legalizálásával az idősebb Bush elnöksége alatt, amivel a város a világ szerencsejáték-iparának élére került.

A különleges, csapadékmentes klíma biztosította az egész éves szezont, ami meghozta a többmillió turistaözönt, a korlátlan hazardírozást, a szórakozást, de a hihetetlen luxuskörülményeket is. Így vált Las Vegas az Egyesült Államok egyik leggyorsabban növekedő régiójává, ami maga után vonta az egyetemeket, bankokat és egyéb intézmények létrejöttét.

A luxushotelek varázsa

Legfőbb szórakozásunk a szállodák látogatása volt, de többnapos kíváncsiságunk után is ezeknek csak egy részét tudtuk megtekinteni, mert rengeteg a luxushotel, s ezek többségének külön kaszinója is van.

A szállodák közül a legcsodálatosabbak azok, amelyek óriásiak, és hihetetlen mennyiségű szobával, valamint lakosztállyal rendelkeznek. Las Vegas egyik különleges sajátossága az épületimítációs módszer alkalmazása, beleértve a berendezéseket, sokszor a környezetet is. A világ legszebb épületeit reprodukálták, illetve történelmi korokat is megpróbáltak megeleveníteni. Ezeket eleinte giccsnek bélyegezték, és valóban lenyűgöző, óriási giccsnek mondhatók a legsikerültebbek is, ám hihetetlen hatásuk miatt speciális művészeti megvalósításoknak tűnnek.

Íme, néhány híres hotel:

– Az MGM Grand Hotel a világ legnagyobb ho-

teljének címét viseli több ezer szobával, külső és belső strandokkal, kertekkel, állatkerttel, konferencia- és bemutatótermekkel.

– A Venetian Hotel szinte teljes mása Velencének, a Canal Grandéval, amelyen gondolák siklanak, a Ponte del Rialtóval s a dózsepalotával, és évente álarcos fesztivál helyszíne.

– A Bellagio Hotel saját tóval, óriási szökőkutakkal, tűzi- és fényjátékokkal, zenei aláfestéssel nyűgözi le a turistákat.

– A Luxor Hotel az ősi Egyiptomot jeleníti meg piramisokkal és a szfinxszel.

– A Párizs Hotel Eiffel-toronnyal és sétányokkal varázsolja el a vendégeket.

– A New York-New York Hotel nyújtotta látvány azt a hatást kelti, mintha Manhattanból látnánk a Szabadság-szobrot és a felhőkarcolókat.

– A Caesar's Palace a császári Rómát idézi meg.

– A Monaco Hotelben járva az embernek az az érzése, mintha valóban Monacóban volna.

– A Mirage Hotel, a Sztratoszféra Hotel, a Four Seasons is megérdemli a csodálatos jelzőt, de ez vonatkozik az Excalibur Hotelra is, amely megeleveníti a középkori Britanniát, és ahol lovagi játékokat is rendeznek néha. A Four Seasons Hotel klasszicista stílusban épült, a Tropicana viszont a forró égővi környezet teljes bemutatásával emelkedik ki.

Sétánk során eljutottunk a már említett híres Strip sétányra, de megemlíteném a Fremont Streetet is, ahol az utca egy részét hatalmas acéltető borítja. A hotelek között egy-egy kis kápolna vagy anglikán templomocskák húzódnak meg.

Alkalmunk volt a párizsi balettkarban gyönyörködni egy pompás színházban, sőt még Celine Dionnak is tapsolhattunk a koncertjén. Ezt annak köszönhetjük, hogy részt vettünk olyan hazardjátékokban, amelyeken belépőket lehetett nyerni. Volt olyan kaszinó, ahol, a tét nagyságától függetlenül, díjazták mindazokat a játékokat, amelyek szünet nélkül folytak legalább 3-4 órán keresztül. A kaszinókban előre meg kell venni a zsetonokat (10-20-30-50 dollárosok általában), és ezekkel a zsetonokkal lehet játszani. Még akkor is zsetonok kellenek, ha milliók a tét. Persze mi csak kisebb összegekben játszottunk, de körülnéztünk, és élveztük a sokféle játékot, így a black jacket, a baccaratot, amelyeknél a kezdő pillanatban is húszezer dolláros tét forog kockán. Nagyon sok játékost vonz a póker és a rulett is. Mi beértünk különböző gépautomatákkal és a félkarúakkal.

Majdnem minden hotelnek étterme is van. A legnagyobbak különös szisztémával szorgalmaz-

zák a szerencsejátékokat, mivel relatív olcsósággal maradásra bírják a résztvevőket. Ez abban nyilvánul meg, hogy meghatározott időtartamokban, reggel 9 és 12 között, bőséges reggelik fogyasztását ajánlják olcsó áron, 12 és 16 óra között pedig ebédre olyan ételbőséget biztosítanak, amilyen – legalábbis a tudomásom szerint – sehol másutt nincs. Előre be kell fizetni egy elég méltányos összeget, és azután következik, ami ki is van írva a legtöbb vendéglőben: ami szem-szájnak ingere. Ott-tartózkodásunk alatt mi is általában így étkeztünk. Egyszer alkalmunk volt megfigyelni egy jól öltözött embert, aki szisztematikusan fogyasztott iszonyatos mennyiségű ételeket, nagy szüneteket tartva közben.

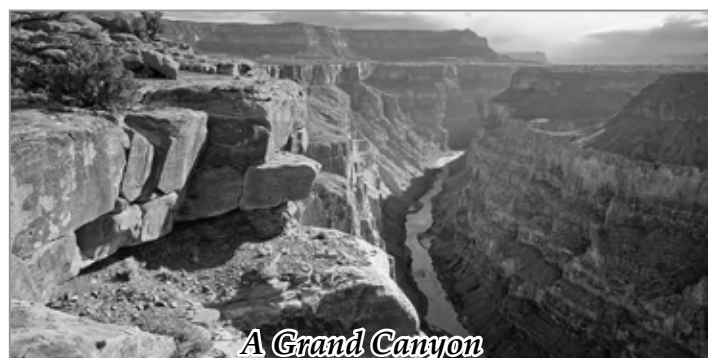
A hotelek szisztémái kiterjedtek a szobák és lakosztályok árára is: vasárnap déltől péntek délelőttig normális árak vannak, viszont péntek déltől vasárnap estig hatalmas összegeket kérnek. Ugyanígy ünnepeken is, főleg szilveszter táján, mikor az összegek horribilisak.

Egy különleges alkalom megünneplése apropóján mi is részt vettünk egy pazar vacsorán a már említett étterem százkettedik emeletén, ahonnan elénk tárult a gyönyörű bűnös város fényárban úszó panorámája. Másnap indultunk tovább a Grand Canyon felé.

Grand Canyon, a nagy szurdok

A Grand Canyon Arizona különlegessége, a Colorado folyó által kivájt sokszínű meredek völgy-szurdok, amely megérdemli a nevét, mivel nemcsak szép, de grandiózus is. A folyó több millió év alatt vitte végbe ezt a sziszifuszi munkát, amelynek méretei megdöbbentőek: hossza 440 km, szélessége 6 és 30 km közötti, míg mélysége 1200-1800 méter. Amerikára jellemzően, nemzeti park létesítésével mentik meg az ilyen különlegességeket. A Grand Canyon Nemzeti Park az elsőek közé sorolható.

Felülről nézve a szurdok lépcsőzetes szakadékok képét mutatja, és egész mivolta egyediséget áraszt. Az alapos megfigyelés kőzetek óriási ská-

láját tárja elénk: mészkő, homokkő, pala és gránit, amelyeknek köszönhető a káprázatos, színes miniatúra. Számomra nagy élmény volt, mivel évekig tanultam geológiát és krisztallográfiát is.

A Grand Canyont nem hiába sorolták a modern kor hét csodája közé.

A szurdokot elsőként a spanyolok érték el a 16. század közepén, de nem tudtak mit kezdeni akkoriban ezzel a csodával. Az amerikaiak csak a 19. század végén kezdtek foglalkozni a felderítésével, megőrzésével, s csak a 20. század elején kezdődött el a turizmus. Az utóbbi évtizedekben komoly beruházásokkal tették még vonzóbbá a helyet a kirándulók számára, többek között egy ultramodern látogatóközponttal, amely húsz méter szélességben tulajdonképpen függ a szakadék fölött, és amelynek a falai és az alja üvegből van, ezzel elérve, hogy a turisták nyugodtan gyönyörködhesse a szurdokban.

Problémát jelent, hogy a közvetlen közelben nincsenek kényelmes szállodák, ezért a legtöbb látogató az egynapos ott-tartózkodást választja.

A legcélravezetőbbek a gyalogtúrák, ahogy mi is csináltuk. De megoldható az éjszakai pihenés sátrakban vagy indián szállásokon, s akkor több napot is lehet maradni. A terület nagy része a hualapai indiánoké, akik jól kihasználják a kíváncsi turistacsoportokat, rendelkezésükre állva ösvéreikkel és lovaikkal, egynapos vagy többnapos túrák szervezésével. Ezek az indiánok a meredek falakba vájt barlangokban laknak, és megfelelő árért szívesen bérbe adják a turistáknak ezeket a szállásokat. A kanyon déli része egész éves szezonnal működik, az északi viszont csak májustól októberig látogatható. A hőmérséklet, tekintve a sivatagi klímát és a majdnem állandó napsütést, nyáron elérheti a negyven fokot is.

A szurdok alatti részen hömpölygő folyón vadvízi evezősök bravúroskodnak, ezért kikötőt is létesítettek. Az indiánok segítségével gyalog is lehet jutni, de mi nem kockáztattunk.

Érdekes jelenség az itteni nagy erejű elektromosság, ami főleg viharok idején éri el a csúcspontját. Mi csak hallottuk, hogy ilyenkor felborzolódik a haj, és ténylegesen égnek áll. Vihar hiányában nem próbálhattuk ki.

A távolság Las Vegas és a Grand Canyon között körülbelül 2-3 órás autóútnak felel meg, így a két csodálatos hely kölcsönösen segíti a turisták beáramlását. Így rövid, de élménydús kirándulásokat lehet tenni Las Vegasból, és a Grand Canyonban is meg lehet ismerni a legfontosabb dolgokat.

Késő este visszatértünk Las Vegasba.

Brittich Erzsébet**110 ÉVE SZÜLETETT**

VÍZSZINTES: 1. Vízsz. 22. regénye 11. Tűzhely sütője, tájszóval 12. Olasz autójel 13. Kertjét művelé 15. Vízsz. 22. híres költeménye 18. Gramm 19. Liter 20. Bogaras, hóbertos 21. Fekete István egyik regényének címe 22. Ki látható a mellékelt képen? (1908–1998) 24. Állóvíz (ék. h.) 25. ...mail, légiposta 26. Iktatószám, idegen kifejezéssel 27. Űrgefej! 28. Indíték 29. A topáz összekeveredett! 31. Teherautó-márka 33. Kérdőszócska 34. Nitrogén és hidrogén 35. Révület kezdete! 36. Vízsz. 22. keretes regénye 40. Egyel! 41. Kétell! 42. Háromatomos oxigén (ék. h.) 43. O. K.! 45. Vízsz. 22. regénye 47. Imazáró szó: igen, igen, így legyen.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
11						12		13	14		
15					16		17			18	
19		20							21		
	22							23		T	
24			25				26				
27		28			29	30					
31	32			33		34			35		
36			37		38		39		40		
41			42					43	44		
45		46					47				

FÜGGŐLEGES: 1. Kotló teszi 2. Sportoló viseli 3. Észak-németországi város 4. P-vel az elején: ilyenek voltak a régimódi író tollak 5. Richard Wagner fiatalkori operája 6. Amper 7. Kapkodva veszi a levegőt 8. Oxigén 9. Gyorsan ide-oda mozgat 10. Kén 14. Ennek a szultánnak mesélt Seherezáde 16. A pápa harmas koronája 17. ... Oszkár, nyelvész a budapesti egyetemen, 1852-ben született Újaradon 22. Hol?, németül 23. Európai parlament 24. Tűzparancs 30. Júda kisebbik fia (4 Móz. 26,19), (ék. h.) 32. Jól illeszkedő, tetszetősen hat 33. ... Tamás, az 1703-as szabadságharc megindítója 37. Vissza: bibliai bárkaépítő 38. Panaszszó 39. Nitrogén 44. Kicsinyítő képző 46. Mint vízsz. 39. szám 47. Dehogy!

Februári keresztrejtvényünk fő sorainak megfejtése:

Vízszintes 1. Kuncz Aladár 15. Fekete kolostor 23. Arad 26. Nyugat 36. Erdélyi Helikon 47. Budapest

Szabó István

EGY HAJDANI TRAKTORVÁSÁRLÁS OKNYOMOZÓ TÖRTÉNETE, AZAZ RÖVIDEN: SPÓROLJUNK!

(ANTIBALLADA)

Ha úgy tetszik, lehet, hogy horror. Vagy a tárgyak bosszúja. Esetleg groteszk, de lehet, hogy tragikomédia. Keserűdes. Hangulattól függ.

E történet főhőse már életében fogalommal vált Nagyvarjason. Az idősebbek még emlékezhetnek erre-arra. Ha valaki sztahanovista megszállottsággal, viszont pocskékolás, sumákolás nélkül dolgozott, arra csak annyit mondott az egyszerű nép: Deák! Deákká lett a traktoros, a kukoricakapáló, a fejnő, ha nem lehetett leállítani. Aki örökké „hajtott”. Sőt, aki a kocsmában nem komótosan szopogatta itókáját, hanem csak úgy, kamikaze módra lecsapott, és szinte poharastól zúdította le a torkán, az is Deák lett. Pedig az öreg Deák nem is ivott, mert ő spórolt. Spórolt a ganén (bármilyen eredetű legyen!), spórolt a nőülésen, spórolt (volna) a Szent Családon és a saját családon is, a II. világháborún, a koménizmuson. Nem, nem fősvény, fukar, zsugori volt ő, csak rettenetesen, jobb szó híján, már-már transzcendentálisan, rögeszmésen takarékos. A hernyókat, kolorádóbogarat saját kezűleg nyomta szét. Légycsapója akkora volt, mint egy cintányér. Jaj, de jó, biogazdálkodás, mondanák ma a sznobok. De ezekről tán később, ha a kedves szerkesztő úr is jónak látja.

Szóval Deák Pista bátyám (nagyanyám édestestvére volt) valamikor az „oroszok után”, de mikor még Mihály király is királykodott, azt hallotta, hogy jó olcsón eladó egy Fordson traktor valahol Világos táján. A högyekbe – ez fontos lesz. Na, befogtak a kocsiba, s elindultak hármasan, a Feri fiával és János bátyámmal, mögnézni ezt a traktort. A traktor jól nézett ki, Pista bátyám rögtön a nyakába borult volna, de nem mutatta, nehogy az eladó följebb srófolja az árat. Alig fél óra alatt „begyújtották” a motort, amitől a szépreményű vevő csekély két óra alatt valamicskét lealkudott az árból. Annyi esze az öregnek is volt, hogy megnézzze, mennyi petróleum van a tartályban. Hát alig volt. Ez megint hosszú rimánkodást, alkudozást és káromkodást vont maga után. Ez

utóbbi részben Feri fia és János bátyám szájából származott, zömében Pista bátyámra gondolva... „A végén a gazda adott vagy tíz liter petróljomot, csak hogy szabaduljon tőlünk” – összegezte nagybátyám.

Na, elindultak haza. Az öreg tán életében nem vezetett traktort, de át nem engedte volna másnak a kormányt. Tik úgyse értetők hozzá, még tönkretönnétök – mondá. Így hát a két ifjú hajtotta hazafelé a fogatot, az öreg mögöttük döcögött az erőgéppel. Felkapaszkodtak egy meredek kapaton, s jött a lejtő. A rendíthetetlen, biztos kezű kormányos úgy gondolta, hogy na, eljött az áldott spórolás édes pillanata. Leállította a motort, kivette sebességből a járgányt, s várta a lejtő ingyenes hatását. Méltósággal ült a kormánynál, semmi kétsége nem volt önmaga, a lejtő és a traktor képességei felől. De jobb, ha most a szemtanúnak, János bátyámnak adom át a szót. Az ő választékos, szinte lírai lüktetésű leírása örökre bevésődött emlékezetembe.

„Éccör csak valami röttenetös dubogást, csörömpölést hallottunk hátulról. Odanéztünk. Hát olyan sebösen, mint valami gyorsvonat, vágatott lefelé valami traktorféle, a tetejibe valami hadonászás. Hát az öreg Deák ordította, hogy hóó meg nye, meg tüled. Állj, állj, a zanyádistenit! De hát a traktor nem értett se lóul, se pistabátyámul... vagy az öreg nem tudott traktorul, hát csak csatangoltak összevissza, mint a kankutyák, ha üzekedhetnékjük van!”

Végül jött a mindent megváltó árok, az öreg kirepült az ülésből, pont a megvadult vasjóság elé. És ez az emberi mivoltából teljesen kivetkőzött traktor egyik első kerekével átszáguldott az öreg lábfejen s felborult. A két megdöbbszent ifjonc mindenre elkészülve hajtott a katasztrófa helyére. Nyögést, káromkodást hallottak. A káromkodástól megnyugodtak, nagy baj nem lehet. Hogy van a traktorom, nézzétök mán mög – ezek voltak az újdonsült tulajdonos első szavai. Az újdonsült tulajdon, hálistennek, jól volt. A lovakkal valahogy

talpra rántották. Na, így dübörögtek be a nagyvarjasi tanyára, sebzetten, ámde diadalmasan.

Az elpalacsintásodott láb, Pista bátyám lábfeje, részint megdagadt, részint széttertyedt, mint egy kacsaláb. És fájt, hosszú évekig. Az hétszentség, hogy orvosho köll mönni – mondták, akik megtekintették a traktorral együtt a különös végtagot is. Az öreg fölényesen legyintett. Nem mék sehova, majd itthon helyrehozzuk! Mit tud csinálni vele egy doktor, amit én nem? – tette föl imígyen a kérdést, hogy senki se akarjon válaszolni. Ekkor gyűjön, akkor gyűjön, ilyen orvosság, olyan orvosság. Oszt azok is csak a pénzt lesik! – zárta le. Spóroljunk! A csontok több mint anarchikusan, csak úgy vaktában forrtak össze, összevissza. A láb egy orvostörténeti kiállításon dobogós helyet érdemelt volna. Mindenféle képzeletdús, öregaszonyilag garantált recept után (úm. lábáztatás keserűlapuból, útifűből és kamillából készült főzetben – mindaddig, amíg az ember elmond tíz Miatyánkot, tíz Üdvözlégyet és tíz Hiszekegyet. Naponta. Néhány csepp szenteltvíz adagolása e főzethez több mint ajánlatos. Vagy: friss tehénhúggal való gyakori lemosás, itt se az imádkozás, se a szenteltvíz nem muszáj. Végül: borogatás petróleummal, de egy-két ima itt már jó.) a tönkrement végtag mintha szelídült volna. Sőt, a kúra egy igen eredeti megvilágosodásban csúcsozott. Pista bátyám rájött, hogy:

- a. ha két-három számmal nagyobb cipőt vesz,
- b. hogyha fordítva veszi fel őket,
- c. akkor egészen tűrhetően tud járni.

Ez a látvány a nagyvarjasi folklórt – s ezáltal egész népünk kultúrkincsét – egyedi gyöngyszemekkel gyarapította. Teszem azt: *Ez is kétfelé mén (= megy), mint Deák.* Vagy: *Összekavarodott, mint a Deák lába.* Vagy: *Ez se tuggya, hun a jobb, hun a bal, mint Deák.* Voltak modernebb megközelítések is: *Na, nézd mán, ott az öreg Csaplin!*

E hetedhétországra szóló lábbal való találkozást az tette nagyon kínossá, hogy muszáj volt, ha röpke pillanatra is, odanézni, s muszáj volt ettől vigyorogni. Bárhová néztünk, mindig a helyet cserélt lábakat láttuk. Keresztapám egyszer ebből a kutyaszorítóból úgy vágta ki magát és a jelenlévőket, hogy mindenféle, unalomig ismert selejtes vicceket mesélt kínjában. Más már nem jutott eszébe. Őt is meglepte viharos sikere.

Én, zsenge, ártatlan gyerekként, azt hittem, ha majd nagy leszek, engem is így körbecsudálnak, ha ilyen lábam lesz, eztet biztos így köll csinálni. Elkezdtem utánozni az öreget, hogy lássák, én igyekszem. Bizony. Ez csak egyetlenegyszer for-

dult elő, hála jóanyámnak és a szépen tenyésző meggyfavesszőknek. Jut eszembe, meggy! Történt, hogy nagyanyámmal kimentünk a Deák tanyára rokonlátogatóba. Éppen érett a meggy, s én eszegetni kezdtem a fáról. Jött a gazda. „Öhecc, amönnyi jóesik, csak ne szórd szét a magokat, hanem tödd oda az ablakpárkányra.” Ki érti ezt? Fáról úgy eszünk meggyet, hogy a magokat szétköpködjük. Csodálkoztam is, de tartottam magam a házirendhez. Hazafelé megkérdeztem nagymamát: Mié nem szabad ottan Pista bátyáéknál eldobálni a meggymagokat? Azé, mer Pista bátyád betöszö a satuba! – válaszolta. Nem értettem. Elmagyaráztatott, hogy az öreg egy „rossz rongyba csavarja” a meggymagot, összeroppantja a satuval, oszt ezt nagyon szeretik a tyúkok mög a galambok, azé van olyan szép tojásuk. Spóroljunk! Így jártak a szilvamagok is. Milyen jó, ha valakinek van satuja, mellé ilyen-olyan magja – spórolhat. Ja, szilva. Gyönyörű szilvái voltak az öregnek. Ami „szép” volt, az mind az aradi piacra ment. A szilvát csakis száránál fogva szedhették le, hogy az a „szép tiszta ködössége” (az öreg szavai; értsd: hamvassága) ne sérüljön. A kolhozosítás szó szerint csapdába ejtette jó öregbátyámat. Először is, nem lépett be. Soha. Erre „elkomaszszálták ezek az átkozott koménisták” a tanya körüli földjét is. Olyannyira, hogy még a bekötőútját is elvették. Magyarán: fogoly lett a saját tanyájában. Csak Napóleon senyvedhetett oly keserű kőkonoksággal Szent Ilonán, mint ő. A kommunista rendszer vagy tudta, vagy nem tudta, de úgy tett, mint Nelson Rockefeller, a kőolajkirály. Aki nem adta el neki az olajkútját, akörül fölvásárolta az összes földet, az illető belefulladhatott az olajába. Se ki, se be. Szerencsére, akadtak Nagyvarjason olyan pártemberek is, mint Tóth István kollektívelnök, aki aszonta: Embörök, kínlódott ez az embör eleget, legalább hagyjuk mög neki a kínlódását. Akármilyen akaratos, ű se járhat a levegőben, micsinájjunk, járjon az úton! Többször is kimentek hozzá az aktivisták, hogy így lépjen a közös útra, úgy lépjen a közös útra, vegye észre az időket. Az öreg hallgatta, hallgatta, majd kibökte: Hát miúta a közös (a kolhoz) elvötte az útam, nem a közös úton járok én is a faluba? Ennél közösebb utat nem tudok!

De a maga módján észrevette az időket. Ráért, tudta, hogy Marci fia sose jön haza a II. világháborúból. Három fia közül kettő Magyarországra szökött. Egyszer azt mondta: „A mi családukban, aki Marci volt, mind ottveszött valamelyik háborúban.” Az ő fiával együtt három Deák Marci

volt. Dupla rokonok voltunk. Deák Pista öregbátyám oda-vissza házasságot kötött. Nagypám feleségül vette az ő testvérét, ő meg feleségül vette nagypám testvérét, Mari nénémet. Nyilván spóroltak, mert egyszerre volt a két esküvő, 1919 zűrzavaros májusában. Nagyanyám szerint valakik rá is lőttek a Nagyvarjas és Torna között kurjongató nászmenetre, de szerencsére senkit se találtak el, és ők csak azért is harsányabban dárídóztak. A frontviselt férfiak úgy tettek, ennél sokkal nagyobb baj lenne, ha a menyasszony még holnap ilyenkor is meglövetlen, szóval... érintetlen állagú maradna. A két házasságot holtomiglan-holtodiglan szavatolta a pap, és úgy is lett. Mari öregnéném egy született jó lélek, szelíd, de megingathatatlan keresztény volt. S nem a butábbik, birkajámbor fajtából. Rádiót hallgatott, könyveket, újságokat olvasott, és mindig valamin gondolkodott. Persze, leginkább az imádságos könyvét bújta. Szépen hitte az Istent. A bűnt az igazi hívők csendes, de rendületlen módján kerülte, a

bűnösökért imádkozott. Az ötvenes évek végéig kerestette Marci fiát, aztán csak annak az ismeretlen magyar honvédnek szentelte minden halottak napját és mindennapi imáinak bizonyos hányadát, akit a kövesút mellett temettek el 1944 őszén, a Csárdahalom és Pintérhalom között valahol. Az „ismeretlen katona” sírját még én is láttam, a hatvanas évek elején került az aszfalt alá, mikor az utat szélesítették. Jóval később olvastam Kipling szavait, amiket az angol ismeretlen katona sírjára véstek: „Isten ismeri.” Mari néném szó szerint azt mondta: Csak a Jóisten tudja, ki volt, csak azt tudom, hogy hazavárta, siratja valaki. Hátha az én Marci fiam sírját is gondozza valahol valaki...

De végül is mi történt ezzel a négykerekű Frankensteinnel, a traktorral? Az öreg dehogy adta be a kolhozba, inkább, nem csekély költségek és megvesztegetések árán „kiíratta” s darabokra szedte. A kerekei vagy a disznóól oldalát támasztották, vagy a kotlót kötötték hozzájuk. A motort eldugta, hátha jó lössz az még valamire, valamikor...

Kövér Péter

A BERETTA, AVAGY MIT SZÓL A BÁDOGOSNÉ A SZEMKÖZTI LAKÁSBÓL?

A vegyes csövű, ismétlő, titánbillentyűs, golyós Beretta egy különleges vadászfegyvernek számított, mint ahogy a története is különleges. Bársonybélésű, nemes kinézetű kofferba csomagolva szétszedhetően liferálták, külön a puska agya, csöve, látcső, muníció. A fa része faragva, fémrésze ötvöztve díszített, monogrammal ellátva.

Szóval nem egy akármilyen darab volt, amit kinézett magának, mielőtt beiratkozott az újaradi sváb vadászegyletbe. Úgy gondolta, jót tesz az üzletnek, ha elvegyül a helyi jobb emberek között, kapcsolatokat épít ki, s hamarabb befogadják. Be is jelentette nevének, hogy vásárnaponként ne számítson rá, mert hajnalban már indulnak, és tart, ameddig tart. Amúgy otthonülő volt, a családi keretbe behatárolva. Amikor feljött ebédelni, a déli szünetben, már ott gőzölgött az asztalon az erőleves velős csonttal, és a gyerekek az asztal körül ülve beszámoltak a napjukról. Egy kötelező szundika is belefért mindig. Mielőtt újra felvette fehér köpenyét, még kikérdezte a francia leckét, nap nap után. Szombaton el-eljárt még a szomszédos Tündérkertbe zónapörköltet enni krahed-

livel, néha Beller doktorékhoz, hogy megnézzé a páváit.

Egyenesben voltak a dolgai, a polgári élet szabályai szerint. A patika aranybányának bizonyult. Úgyesen, lelkiismeretesen csinálta. Kijárt a rétekre gyógynövényeket gyűjteni. Főzetei, párlatai, officinális receptjeinek híre Aradra is eljutott. Mineralógiaprofesszorát Eötvös Lorándnak hívták. Amikor átvette a patikát Ternajgó Cézár gyógyszerésztől, az Újarad-Zsigmondháza önkéntes torna- és tűzoltóegylet főparancsnokától, még nem kellett románul tudnia. Később ezt is megtanulta. Úgy-ahogy. Ha a falvakból bejövő népeknek jó utat kívánt, nem azt mondta nekik útravalóul, hogy „drum bun!” (jó utat!), hanem azt, hogy „brum brum!” Népszerű, joviális ember volt. Nemcsak patikus, de szimpatikus is. A hegedűt is primán kezelte, amiért a primás megdicsérte a Tündérkertben. A polgári elégedettség egyre jobban meglátszott a nadrágszíján. A „Rotyogó”-nak becézett neje csak angol szabású ruhát viselt, mert az nem megy ki a divatból. Magázták egymást. Fontos volt neki, mit szólnak a szomszé-

dok. Nehogy meglássa a szemközti bádogosné! A falu szája, akinél a pletyka fészkelte.

Amikor kiült gyönyörű virágoskertjébe, eljátszott foxijával. Szerette nézni, hogy fejlődnek és szépülnek a gyerekek. Serdülő lányát a Bécs melletti francia kisasszonyokhoz járatta, hogy a háztartásbeli dolgok mellé nyelveket is tanuljon, társalogni is tudjon. Egész alakos olajképét a kor divatos zsánerfestője, a pankotai Wolf Károly készítette, habos fehér ruhában, rózsával a hajában. *Comme il faut!*

Ilyenkor eszébe jutott gyerekkora, amikor árva gyerekként nagybátyja irgalmára bízta. Alig volt pár éves, amikor apját Jászberényben levetette a ló. Tisztességgel kijárta az egyetemet a székes fővárosban, miután megkapta a Rédisz tollal, latinul, kutyabőrre írott diplomáját. „Edmundum Andream Colomanum...” szöveggel, alatta szalagon függő dobozban az egyetemi szigillummal.

Nélkülözéssel, küzdelemmel, alkalmazkodással teli évek. Majd szilágysági gyakornokoskodás, ahol, mint jó partit, meghívták jobb házakhoz ebédre. A szőlősgazdáknak finom eladó boraik voltak: rizling, saszla, oportó, leányka. Az egyik eladó leányka szempárja elbűvölte. Tasnádon álltak az oltár elé, mielőtt a Dunán a felvidékre evezett volna, majd a Maroson, a Bánság kapujában kötött ki végleg.

Elégedett volt a dolgok alakulásával, hiszen fia nemcsak a patikát örökölte, hanem a patikusságot is, az íratlan törvények szerint. Múltak az évek, a gyerekek kirepültek a patika fölött berendezett polgári lakásból. Lánya, az anyukája elképzelése szerint, rangon belül kelt el Budapestre, fia Kolozsváron kezdte a gyógyszerészetit, de a történelem viharaiban Bukarestben fejezte be. Értelemszerűen visszakerült az apai patikába, a hét év katonáskodás után. Ketten intézték a dolgokat.

Az évek múltak, és a szerda olyan volt, mint a kedd. A hétköznapiakra rátelepedett a megszokás egykedvűsége. A vasárnapok viszont mások voltak. Azok különböztek. Hajnalban már a fejibe csapta zergetollas vadászkalapját, térdnadrágot öltött, kapta a gondosan bekészített uzsonnáját, a berettás koffert, hívta az erdő. Nem mentek messze, csak Angyalkútra, hogy aztán estefelé, fáradtan bár, de élményekkel telítve, letegyen az asztalra egy pár nyulat, kacsát, fácánt. Részletesen ecseelt a vadászszerencséjét, céllövészi képességeit.

A „Rotyogó” csodálattal hallgatta, mielőtt kiadta a fácánt a cselédnek lefojtani másnapra. Ilyenkor felszabadultan jókedvű volt. Feltöltődött optimizmussal, életerővel. Mire befejezte a mesét,

sokszor már feljöttek a csillagok. Ez így ment éven át, és így is ment volna tovább, ha nem történe valami sarkalatos. Hogy mi, azt elmondom a csillagok után!

A szerencse csillaga elpártolt tőlük, vagy a történelem kereke fordult? Ez szemléleti kérdés. Mindenesetre 1947 nyarának egy reggelén nem tudtak belépni a gyönyörű rózsafa bútorairól és metszett üvegű szekrényajtóiról híres patikába! Nem tudtak belépni, mert az ajtók le lettek pecsételve. Államosították! Pártunk és államunk útmutatásai szerint. A vérszopó kizsákmányolók kora lejárt, és megérkezett a dicsőséges népi demokrácia. A munkás-paraszt hatalom átvette az irányítást, ami azzal kezdődött, hogy ami az ajtón belül volt, az az államé, és onnan nem szabad kihozni. Beleértve az újszülött kisbaba babakocsiját is! Beleértve a patika raktárhelyiségének titkos rekeszébe elrejtett Berettát is! Ettől még a patika neve sem védte meg, pedig három nyelven volt kiírva a bejárat fölé: „Szentháromság – Dreifaltigkeit – Sfânta treime – patika – apotheke – farmacie”... a bejárat előtti névadó pestisoszlop nyomán. A házat is elvették. Egy dohos pincébe zsúfolódtak be bútoraikkal. Ün. kollektív bűnökért bűnhődtek. Csoda volt, hogy kibírták, és mindezt életük alkonyán. És a helyzet állandóan romlott. A királyt elzavarták, a törvények egyre drákóibbak lettek. Nem kellett sok ahhoz, hogy valakit éjszaka eltüntessenek. Rémhírek keringtek, a diktatúra tombolt. Félelem és nélkülözés uralkodott el. A besúgók, a feljelentgetők, a bőrkabátosok ideje volt ez. Az ember kétszer meggondolta, mit és kinek mond el. És a Beretta ott volt még mindig a raktár dugi helyén, a szekrény mögötti titkos rekeszben. Nem járt ott senki. Fegyvertartási tilalom és fegyverbeszolgáltatási kötelezettség volt érvényben. Aki ennek ellenszegült, nagyon megjárta. Többet kockáztatott, mint a szabadsága. A hegyekben ugyanis még léteztek partizánfészek.

A kilátástalanság és a cukorhaj rövid úton elvitte Edmundum Andream Colomániumot, azaz Ödön nagytatát. Apám állami gyógyszerárban helyezkedett el, a nagykorházban. Anyám esztengályos lett az óragyárban, hogy a gyerekeinek biztosítsa az egészséges munkás származást. Mi, gyerekek meg csak így ismertük a világot, és ezt a történetet is csak később tudtuk meg.

Mi legyen a Berettával? Damoklész kardjaként fenyegetett. Megoldás kellett.

Apám összeismerkedett egy szekussal, aki bejárogatott hozzá mindenféle megszerezhetetlen

orvosságért. Ő még a régi gyógyszerészi iskolát képviselte. Ha nem volt meg egy gyógyszer, kikeverte a magisztrális recept szerint. Elbeszélgettek. Elmondta apámnak, milyen éjszakai vadászatokon vesz részt az új időknél új uraival, és hogy szívesen hoz egy kis vaddisznóhúst hálából. Amikor a mi asztalunkra csak akkor került egy kiló hús, ha felugrott a macska – ahogy a bádogosné a szemközti lakásból mondogatta.

Ez az! Ez lehet a megoldás! Meggyónja Z. elvtársnak a titkát, neki ajándékozta a fegyvert, és az majd elrendezi a dolgot. Valamilyen üreggel titokban bejutott egykori patikájába, és a Szentháromság-szobor árnyékában titokban kijött a semleges kinézetű bőrkofferral. Kilopta vigyázva, nehogy a bádogosné meglássa.

Z. elvtárssal madarat lehetett fogatni. Egészen odavolt, hogy mi csoda minőség. Ilyen manapság már nincs. És a csomagolása! És az ötvös díszítése! Köszönte, ahogy tudta. Ígérte, hogy húsban nem lesz többlet hiányunk. Akármilyen problémánk van, csak forduljunk nyugodtan hozzá. Ígérte a csillagot az égről, de ezt majd a csillagok után!

Apánk megnyugodott, örült, hogy ilyen csillagos megoldást talált a Berettára, amikor váratlanul beállított Z. őrnagy, és gondterhelten ráncolta a homlokát.

„Csak nincs valami baj? Orvosság kéne?”

„Nem orvosságért jöttem. A Beretta!”

„Baj van talán?”

„Egy kis baj, az van, mert hiányzik a kofferből a tolózár, ahova golyókat kell betölteni. Adják ide azt is, mert anélkül nem lehet vele lőni.”

Apám falfehér képpel fogadkozott, hogy nem vette el, így lopta ki a rejtékéből. Hozzá se nyúlt. Nem lőtt vele egyet sem!

„Ezt az egyet elhiszem – mondta az őrnagy –, mert ez még szűz. Érintetlen, ezzel a fegyverrel még sohasem lőtt senki. Még úgy van bezsírozva, ahogy a gyárból kiadták.”

Ojjé! Ha ezt a bádogosné megtudja!

Szövétnek

Aradi Kulturális Szemle
XXII. évfolyam, 2. (123.) szám

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad,

Str. Calvin nr. 22

Tel: +40/740-955132

+40/257-281140

E-mail: juhaszbela50@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő: Juhász Béla

Szerkesztőbizottság:

Fekete Réka, Kocsik Krisztina, Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zolt, Puskel Péter, Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka, Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zsolt, Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Kettő Groza János, Mór-Sághi Annamária

Címlapon: Pillantás a Maros-parti Aradra

(Kovács Ferenc felvétele)

A hátsó borítón: „Tavaszi szél vizet áraszt”

(Bodó Judit felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:

Bartók Mária, Britrich Erzsébet, Czeglédi Judit, Erdélyi Ildikó, Gnandt János, Koreck Aladár, Kori Edina, Molnár Andrea, Piroksa István, Szilvágyi Sándor, Tóthpál Renáta, Vágási Márta, Zilahy András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Jelen és a Tulipán könyvesboltban, valamint egyházainknál és terjesztőinknél.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövétnek nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumában nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

LAPZÁRTA

A következő, júniusi számunk lapzártája május 25.; a megjelenést június 20-ra tervezzük.

Köszönjük

Bakai István, Budai Tibor,
Dr. Stefan Csillag, Csotó Nagy Mária,
Dobó Katalin, Fitori Péter,
Gnandt János, Kajtor Piroksa,
Kovács Mária, Koreck Aladár,
Maros Magda, Matúz András,
Dr. Perneki-Simonsits István,
Pethő Miklós, Radnai István,
Reusz Márta, Szabóné Erdős Ilona,
Szanda László (Rural Services Kft.),
Schuller Aladár, Tusa Erzsébet,
Dr. Tusz Ferenc

nagylelkű támogatását.

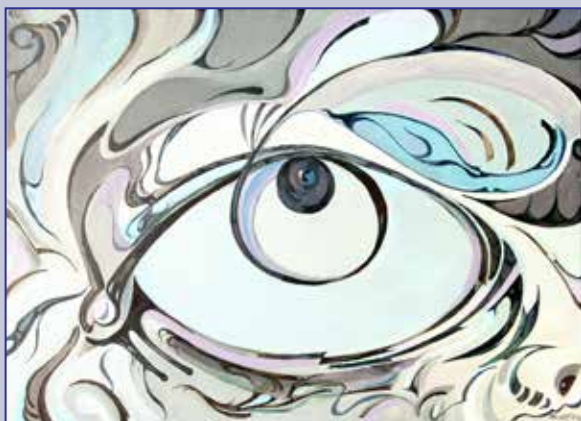
VÁLOGATÁS KETT GROZA JÁNOS EGYÉNI TÁRLATÁNAK KÉPEIBŐL (KÖLCSEY KÉPTÁR 11.)

*A jelek
össze-
keverője*

*Azt hiszem,
egy angyalt álmodtam*

A szem ellipszise

*Egy múltó élet
dinamikája*

*Jelek
a testednek*

*Konfliktus
a folyékony
ötletek és a
gondolatok
függőlegessége
között*

*Gondolatok az
önismeretről*

*Lila és a
többi*

Gárdonyi Géza
ESTE

*A nap feködni készült a szőlőhegy mögött:
égő-vörös fátyol-ingébe öltözött.
Május volt. Kéklett az orgonafák lombja.
Sárga cserebogár keringőzött dongva.*

*És mi a kis padon az eperfa alatt
virágot kötöttünk, holmi pitypangokat.
A nap lassan beledűlt szép selyemágyába:
violaszín szárnyon jött az est nyomába.*

*Homlokán egy gyémánt ragyogott remegve: –
fényes réz-sarlóját magasra emelte:
s lemm és fenn árnyékot terített árnyékra,
mígnem övé lett a föld minden tájéka.*

*Vilma a szép esti csillagom merengett.
És szólt: Mondja, mi az? Laknak-e ott lelkek?
Az éjjel erről a csillagról álmodtam...
Ha egyszer meghalunk, megállunk-e ottan?*

*És látom-e még magát, ha én megyek elébb?
Ezt mondvá, vállamra hajtotta fejét.
Harangoztak. Aztán csönd lett a világon.
Álomszellő lengett át minden fűszálon.*

*Nem hallatszott más, csak a fák susogása:
s egy-egy cserebogár édes-bús dongása.*